

Financiële Maandstatistiek

Jaargang 9 - oktober 2003

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2002–2003	= 2002 tot en met 2003
2002/2003	= het gemiddelde over de jaren 2002 tot en met 2003
2002/'03	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2002 en eindigend in 2003
1992/'93–2002/'03	= boekjaar enz. 1992/'93 tot en met 2002/'03

In geval van afronding kan het voorkomen dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Druk

Centraal Bureau voor de Statistiek
Facilitair bedrijf

Omslagontwerp

WAT ontwerpers, Utrecht

Inlichtingen

Tel.: 0900 0227 (€ 0,50 per minuut)
Fax: (045) 570 62 68
E-mail: infoservice@cbs.nl

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl

Internet

www.cbs.nl

© Centraal Bureau voor de Statistiek,
Voorburg/Heerlen, 2003.
Bronvermelding is verplicht.
Vereenvoudiging voor eigen gebruik of
intern gebruik is toegestaan.

Prijzen zijn excl. administratie- en
verzendkosten.
Abonnementsprijs: € 94,80
Prijs per los nummer: € 12,80
Kengetal: O-1
ISSN 1381-6780
CSB-productnummer: 0510203100

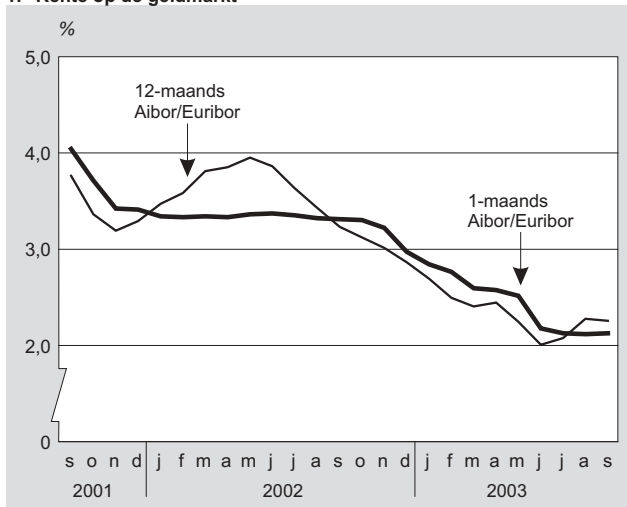
Centraal Bureau voor de Statistiek

Inhoud

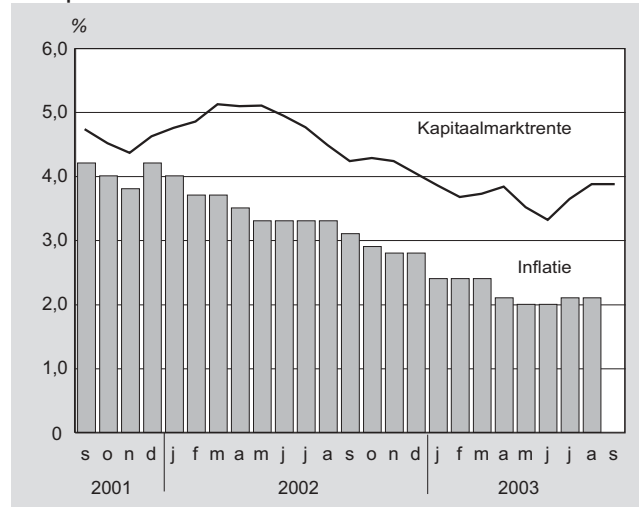
Grafieken	4
In dit nummer	5
Persberichten	6
Artikelen	
Kleine en middelgrote fondsen doen het goed op het Damrak	8
In 2002 opnieuw lagere winst voor de financiële beurs-NV's	11
Reverse convertible obligaties: een groot risico	16
Vorderingentekort Rijk verder toegenomen in 2002	18
Tabellen	
Financiële kerncijfers	22
Banken	24
Sparen en lenen	26
Geldmarkt	30
Kapitaalmarkt	32
Effectenbeurs	35
Verzekeraars en pensioenfondsen	42
In de voorgaande 12 maanden	45
Trefwoordenregister	46
Andere CBS-publicaties	47

Grafieken

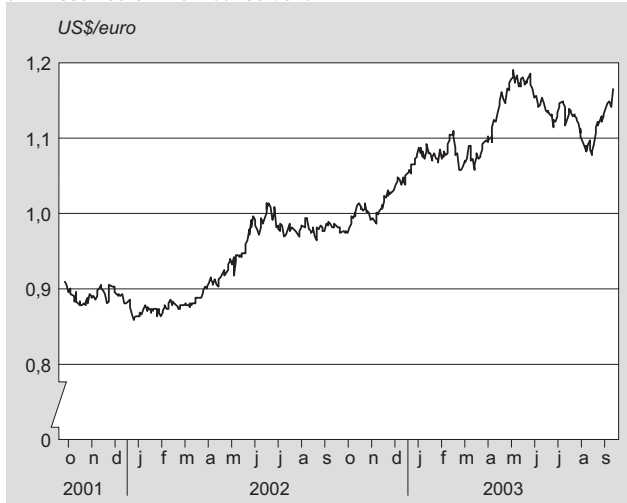
1. Rente op de geldmarkt

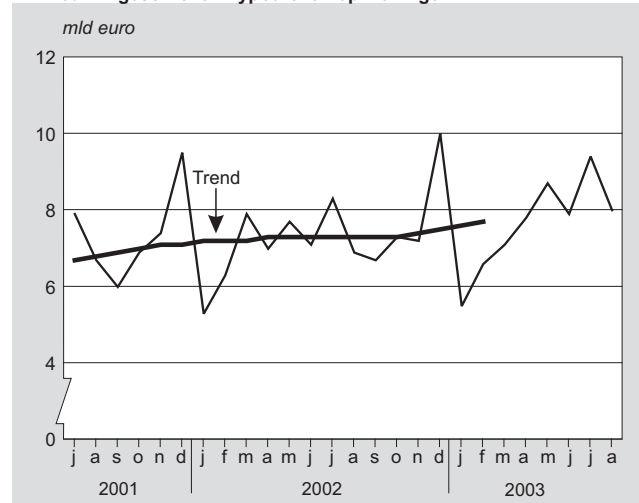
2. Kapitaalmarktrente en inflatie

3. Wisselkoers Amerikaanse dollar

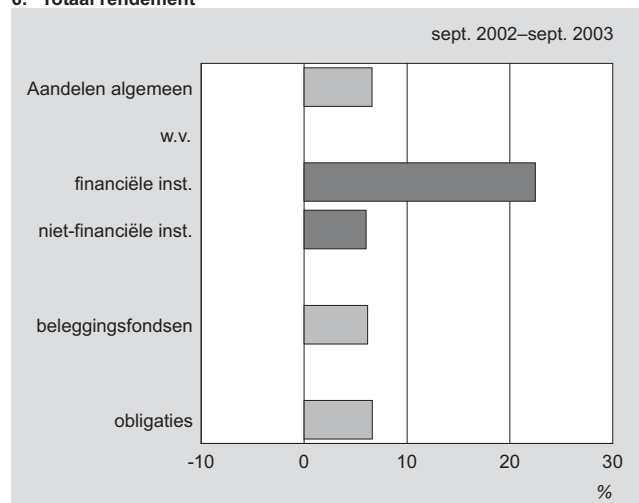
4. Nieuw ingeschreven hypotheeklen op woningen

5. CBS-koersindex algemeen

6. Totaal rendement

In dit nummer

Kleine en middelgrote fondsen doen het goed op het Damrak

blz.8

De koersen van de kleine en middelgrote fondsen op de Amsterdamse effectenbeurs zijn in het derde kwartaal van 2003 ruim twee keer zoveel gestegen als die van de grotere ondernemingen. Ook in het eerste en tweede kwartaal deden de kleine en middelgrote fondsen het al beter. Het gemiddelde rendement op alle Nederlandse aandelen bedraagt in het derde kwartaal 4,3 procent. Over de eerste negen maanden van dit jaar is het beleggingsresultaat echter negatief (-1,2 procent).

In 2002 opnieuw lagere winst voor de financiële beurs-NV's

blz. 11

De neerwaartse ontwikkeling van de aandelenkoersen die in 2000 begon, heeft zich in 2002 voortgezet. De wereldeconomie vertoonde gedurende die periode geen sterk herstel en bood weinig steun. Net als voor alle andere bedrijfstakken was 2002 voor de financiële beurs-NV's een slecht beursjaar. De aan de Nederlandse beurs genoteerde financiële ondernemingen hebben gezamenlijk een nettoresultaat behaald van 8,7 miljard euro, 3 miljard euro minder dan een jaar eerder.

Reverse convertible obligaties: een groot risico

blz. 16

Sinds 1998 zijn er Reverse Convertible obligaties op de Nederlandse kapitaalmarkt. Nadat het belang van dit type obligatie aanvankelijk snel toenam, is het aantal nieuwe uitgiften inmiddels sterk gedaald. Het verloop van de waarde van de Reverse Convertibles is onderzocht door middel van een herbeleggingsindex met als basis ultimo 1998=100. De herbeleggingsindex voor Reverse Convertibles bereikte het hoogste punt in januari 2001 op nagenoeg 117. Na een dieptepunt van 66 in maart 2003, is de index inmiddels weer opgelopen tot 84.

Vorderingentekort Rijk verder toegenomen in 2002

blz. 18

In 2002 stegen de uitgaven van het Rijk met 7 miljard euro tot een niveau van bijna 123 miljard euro; de inkomsten namen toe met 3 miljard euro tot 118 miljard. Hierdoor is het vorderingentekort van het Rijk verder toegenomen van 0,5 miljard euro in 2001 naar 4,9 miljard euro in 2002, ofwel 1,1 procent van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Vooral de uitgaven op het terrein van de sociale voorzieningen, onderwijs en gezondheidszorg vertoonden een forse stijging in 2002. De rentelasten daarentegen namen met 0,8 miljard euro verder af tot een niveau van ruim 11 miljard euro.

Persberichten

Consumentenvertrouwen stabiel

Het consumentenvertrouwen is in september vrijwel hetzelfde gebleven als in augustus. Deze stabilisatie volgt op een lichte verbetering in augustus, toen de index met 6 punten steeg. Die verbetering hing vooral samen met minder sombere verwachtingen over de ontwikkelingen van het economisch klimaat. Dit blijkt uit het Consumenten Conjunctuuronderzoek van het CBS.

Koopbereidheid van de consumenten blijft laag

De koopbereidheid van consumenten is in september per saldo niet veranderd ten opzichte van augustus. Gecorrigeerd voor seizoeninvloeden blijft deze staan op -24, historisch gezien een laag niveau. De koopbereidheid is gebaseerd op het oordeel over de financiële situatie van het eigen huishouden en het doen van grote aankopen. Consumenten zijn in september somberder geworden over de financiële positie van hun eigen huishouden in de komende twaalf maanden. Sinds de start van de seizoengecorrigeerde reeks in 1986 zijn de consumenten hierover niet meer zo somber geweest. Daar staat echter tegenover dat consumenten iets minder negatief oordelen over de financiële situatie van het eigen huishouden in de afgelopen twaalf maanden. Over het doen van grote aankopen als koelkasten, televisies en computers blijven consumenten vrijwel onveranderd negatief.

Oordeel economisch klimaat stabiel

Het oordeel van consumenten over het economisch klimaat is in september vrijwel gelijk aan dat in augustus. Vorige maand was hierbij sprake van een duidelijke verbetering. Mede hierdoor ligt het oordeel over het economisch klimaat in september 11 punten boven het gemiddelde in de eerste zeven maanden van dit jaar.

Producentenvertrouwen gestegen

Het producentenvertrouwen, de stemmingsindicator van de ondernemers in de industrie, is in september gestegen. De indicator is met 2,2 punten verbeterd en komt uit op -4,8. De stijging is toe te schrijven aan toegenomen optimisme over de productie in de komende drie maanden. Daarnaast blijkt uit de conjunctuurtest van de industrie van het CBS dat de omvang van de orderportefeuille in september verder is afgenomen.

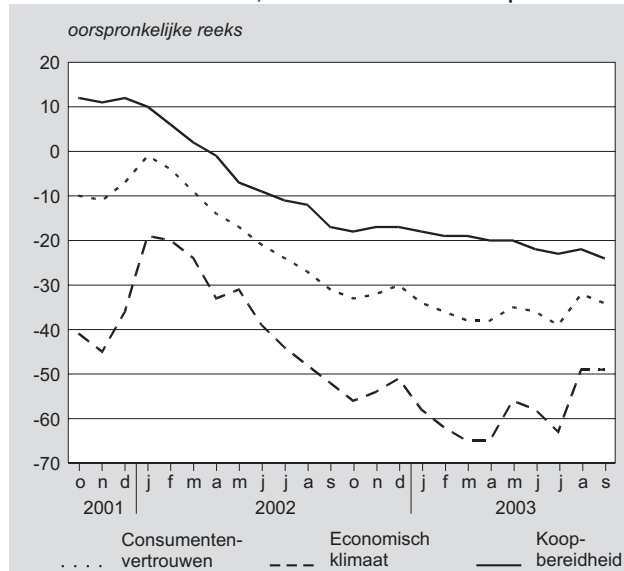
Toename verwachte bedrijvigheid

Het producentenvertrouwen komt in september uit op -4,8, een verbetering met 2,2 punten in vergelijking met augustus. De stijging is het gevolg van toegenomen optimisme over de verwachte bedrijvigheid in de komende drie maanden. In augustus hielden het aantal optimisten en het aantal pessimisten elkaar nog in evenwicht. Met name in de sector consumptiegoederen voorzien veel ondernemers een stijging van de productie. Dit geldt in mindere mate ook voor de sectoren halffabrikaten en investeringsgoederen. Het producentenvertrouwen bestaat naast de verwachte bedrijvigheid uit de oordelen van ondernemers over orderpositie en voorraden eindproduct. Deze laatste twee componenten zijn in september stabiel gebleven.

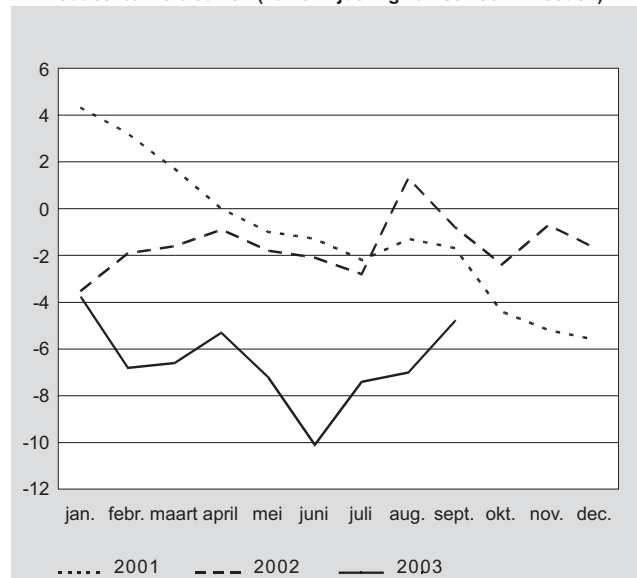
Orderpositie loopt verder terug

De ontvangen orders in augustus zijn licht gedaald. Dit is veroorzaakt door een afname van de ontvangen binnenlandse orders. Sinds het begin van dit jaar vertoont de orderontvangst een dalende tendens. De index van de orderpositie, die de omvang van de orderportefeuille weergeeft, is gedaald van 91,2 in augustus naar 90,1 in september. De index van vorige maand was al de laagst gemeten stand sinds het begin van de indicator in 1989. Voor de komende maanden verwacht per saldo 16 procent van de ondernemers een daling van de personeelssterkte. Al sinds juli 2001 voorzien meer ondernemers in de industrie een afname van het aantal werknemers dan een toename.

1. Consumentenvertrouwen, economisch klimaat en koopbereidheid

2. Producentenvertrouwen (na verwijdering van seizoeninvloeden)

Werkloosheid ruim 400 duizend

In de periode juni–augustus 2003 telt Nederland gemiddeld 414 duizend werklozen. Dit zijn er 89 duizend meer dan in dezelfde periode van vorig jaar. Gedurende de afgelopen drie maanden was 5,4 procent van de Nederlandse beroepsbevolking werkloos. Een jaar eerder was dit 4,3 procent. De groei van de werkloosheid deed zich met name voor in het begin van dit jaar.

Weinig verandering in aantal werklozen

De werkloosheid is in de zomermaanden als gevolg van seizoeninvloeden altijd hoger. Na verwijdering van deze invloeden komt de werkloze beroepsbevolking uit op 401 duizend. Dit is 7 duizend lager dan in de periode mei–juli 2003. De gemiddelde stijging per maand, berekend over de afgelopen zes maanden, bedraagt 11 duizend. Dit is vooral een gevolg van de sterke stijging van het aantal werklozen begin dit jaar.

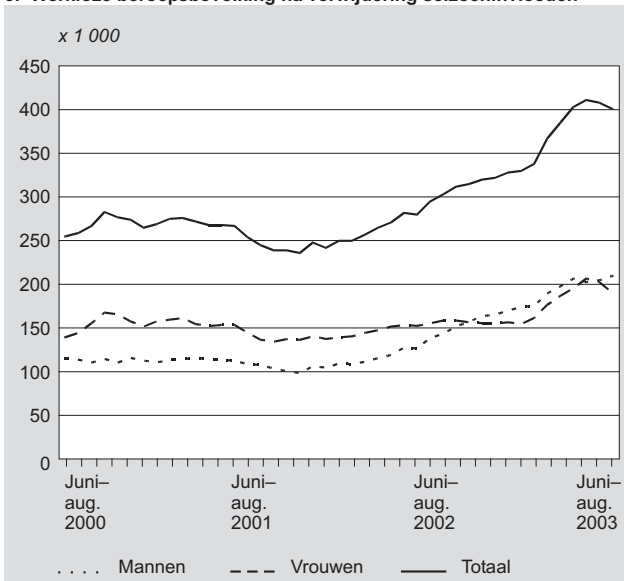
Werkgelegenheid blijft op lager niveau dan jaar eerder

In de maanden juni–augustus 2003 hebben 7 193 duizend personen een baan van twaalf uur of meer per week. Ten opzichte van dezelfde periode een jaar eerder is dit een daling met 19 duizend. De laatste maanden is de werkzame beroepsbevolking, na verwijdering van seizoeninvloeden, redelijk stabiel.

Minder jongeren op de arbeidsmarkt

De beroepsbevolking is de som van de werkzame en werkloze beroepsbevolking. De afgelopen maanden is de beroepsbevolking min of meer constant, terwijl de bevolking tussen 15–64 jaar is toegenomen. Deze groei is terug te vinden in groepen buiten de arbeidsmarkt, zoals studerende jongeren. Het lijkt er op dat meer jongeren de stap van studie naar de arbeidsmarkt hebben uitgesteld met het oog op de hogere werkloosheid.

3. Werkloze beroepsbevolking na verwijdering seizoeninvloeden

Koerswinsten voor verzekeraars en pensioenfondsen

Het aandelenbezit van verzekeraars en pensioenfondsen is in het tweede kwartaal van 2003 met bijna 30 miljard euro gestegen. Een gemiddelde koerswinst op aandelen van ruim 9 procent is hiervan de belangrijkste oorzaak. De toename van het aandelenbezit wordt voor het grootste deel gerealiseerd door buitenlandse aandelen in de portefeuille.

Koerswinst op aandelen

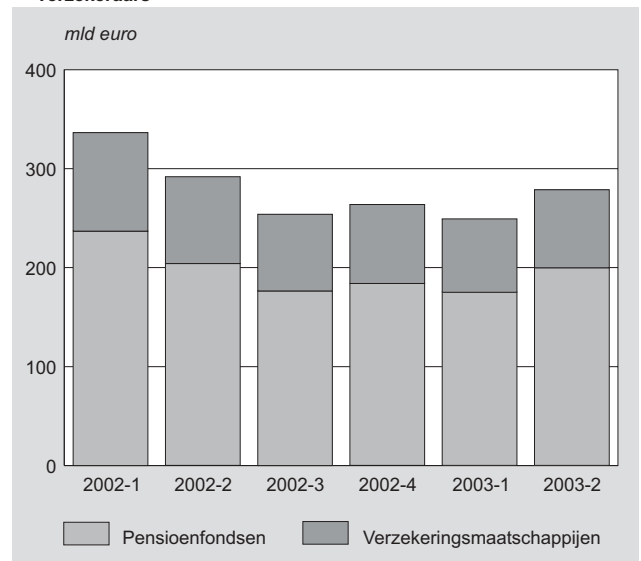
In het tweede kwartaal van 2003 hebben verzekeraars en pensioenfondsen op hun aandelenportefeuille een gemiddelde koerswinst behaald van 9,4 procent. Dit betekent een winst van bijna 24 miljard euro. Hiervan is ruim 18 miljard gerealiseerd door de pensioenfondsen en ruim 5 miljard door de verzekeraars. In het eerste kwartaal van 2003 leden pensioenfondsen en verzekeraars nog een koersverlies van respectievelijk bijna 15 miljard euro en bijna 6 miljard euro.

In het tweede kwartaal van 2003 is per saldo voor ruim 5,3 miljard euro aan aandelen gekocht. Pensioenfondsen kochten per saldo bijna 5,7 miljard euro aandelen, terwijl verzekeraars per saldo ruim 0,3 miljard euro aandelen verkochten. In totaal is het aandelenbezit van verzekeraars en pensioenfondsen in het tweede kwartaal van 2003 gestegen met bijna 30 miljard euro tot 279 miljard. In het eerste kwartaal daalde het aandelenbezit nog met 15 miljard euro. Hiermee is het aandelenbezit in het eerste halfjaar met 5,7 procent toegenomen.

Toename vooral door buitenlandse aandelen

Van de 30 miljard euro toename van het aandelenbezit in het tweede kwartaal van 2003 heeft ruim 24 miljard betrekking op buitenlandse aandelen. Met 22 miljard euro is het leeuwendeel hiervan gerealiseerd door de pensioenfondsen. Een relatief groot deel van de aandelen is door pensioenfondsen in het buitenland belegd. Aan het eind van het tweede kwartaal van 2003 hebben pensioenfondsen 83 procent van hun aandelen in het buitenland belegd, verzekeraars 31 procent.

4. Aandelenbezit en deelnemingen van pensioenfondsen en verzekeraars

Kleine en middelgrote fondsen doen het goed op het Damrak

Drs. P.A. van der Beek

De koersen van de kleine en middelgrote fondsen op de Amsterdamse effectenbeurs zijn in het derde kwartaal van 2003 ruim twee keer zoveel gestegen als die van de grotere ondernemingen. Ook in het eerste en tweede kwartaal deden de kleine en middelgrote fondsen het al beter. Het gemiddelde rendement op alle Nederlandse aandelen bedraagt in het derde kwartaal 4,3 procent. Over de eerste negen maanden van dit jaar is het beleggingsresultaat echter negatief (-1,2 procent).

Positief rendement derde kwartaal ondanks koerscorrectie

Aanvankelijk leek het derde kwartaal van 2003 een van de beste derde kwartalen uit de beursgeschiedenis te worden. In juli klom de CBS-koersindex met 6,2 procent. Positieve macro-economische berichten uit Amerika zorgden voor optimisme onder beleggers. Daarnaast presenteerden veel bedrijven meevallende tweede kwartaalcijfers. De index vervolgde in augustus de weg omhoog met een stijging 3,8 procent. De aandelenkoersen van de grote Nederlandse beursfondsen werden omhooggetrokken door een stijgende dollarkoers. De dollar werd in augustus 3,5 procent meer waard ten opzichte van de euro. Een hogere dollarkoers betekent dat concurrentiepositie van Nederlandse multinationals verbetert. Bovendien stijgen door de hogere dollarkoers de euro-opbrengsten van hun dochterondernemingen in Amerika. Op 3 september bereikten de koersen van de Nederlandse aandelen het hoogste punt van het jaar. De winst in het derde kwartaal bedroeg op dat moment 14,1 procent; de op een grootste koersstijging in de geschiedenis van het Damrak. Alleen in 1984 stegen de koersen in het derde kwartaal harder (+15,4 procent).

Na 3 september volgde echter een koerscorrectie. Bij beleggers groeide de twijfel over de kracht van de economische groei in de Verenigde Staten. De aanhoudende daling van de dollar ten opzichte van de euro drukte de koersen van de grote Nederlandse beursondernemingen. De euro is in september 6,6 procent in

waarde gestegen. Eind september lag het gemiddelde koersniveau van Nederlandse aandelen op het Damrak 9,6 procent lager dan begin september.

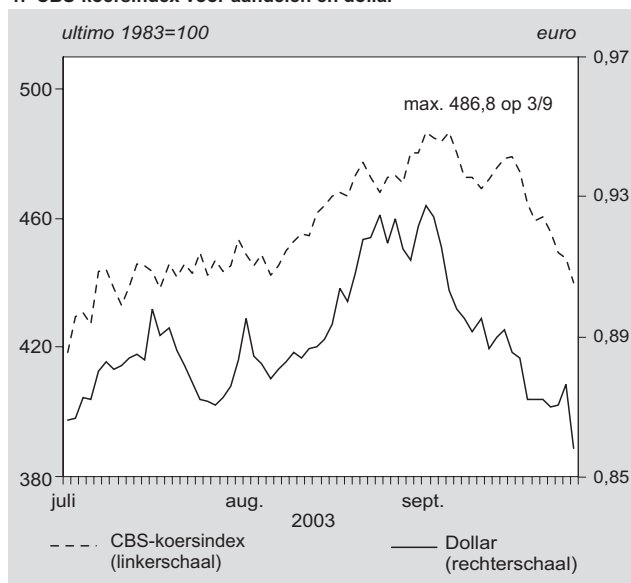
Ondanks het verlies in september hebben beleggers in Nederlandse aandelen het derde kwartaal met een positief resultaat afgesloten. De CBS-herbeleggingsindex voor aandelen is in het afgelopen kwartaal per saldo met 4,3 procent gestegen. Over de eerste negen maanden van dit jaar is het beleggingsresultaat echter negatief. Het totale rendement op Nederlandse aandelen bedraagt over deze periode -1,2 procent.

Kleine en middelgrote fondsen in trek

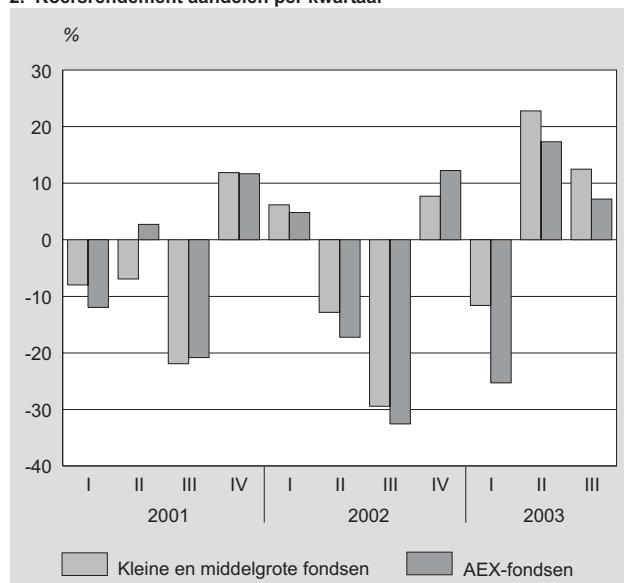
De koersen van de kleine en middelgrote fondsen op het Damrak zijn in het derde kwartaal van 2003 met 12,8 procent gestegen. Dit is ruim twee keer zoveel als de stijging van de AEX-index in dezelfde periode (+5,2 procent). In de AEX-index zijn alleen de 25 meest verhandelde fondsen opgenomen.

Over de eerste negen maanden van dit jaar is het verschil in koersontwikkeling nog veel groter. De graadmeter voor de kleine en middelgrote fondsen, de CBS-index voor niet-AEX fondsen, is in de eerste negen maanden met 22,4 procent opgelopen. De AEX-index is in dezelfde periode met 4,9 procent gedaald. Een van de verklaringen is dat de kleine en middelgrote Nederlandse bedrijven minder gevoelig zijn voor waardeontwikkelingen van de dollar dan de multinationals. In de eerste negen maanden van dit jaar is de dollar ten opzichte van de euro 11,1 procent minder waard geworden. Daarnaast speelt waarschijnlijk een rol dat in vergelijking met de AEX-fondsen de kleinere bedrijven ondergewaardeerd zijn. Typend is de belangstelling van de belegger voor de technologiefondsen. Nadat de hausse in de technologie- en telecomsector in 2000 omsloeg, verloren beleggers in de kleinere en middelgrote Nederlandse hightech fondsen in drie jaar gemiddeld bijna 87 procent van de waarde van hun portefeuille. Met het positieve macro- en bedrijfseconomische nieuws in het achterhoofd, is de interesse van de belegger voor deze diepgeval-

1. CBS-koersindex voor aandelen en dollar

2. Koersrendement aandelen per kwartaal

len fondsen weer teruggekeerd. Van alle sectoren hebben de kleine en middelgrote technologiefondsen in de afgelopen periode het best gepresteerd. De graadmeter van de technologiefondsen, de CBS MIT Small-herbeleggingsindex, is in het derde kwartaal met 25,0 procent opgelopen. Dit is bijna zes keer zoveel als het gemiddelde rendement van alle Nederlandse aandelen tezamen (+4,3 procent).

De CBS MIT Small-index omvat alle fondsen op het gebied van micro-elektronica, informatietechnologie en telecommunicatie, exclusief de zwaargewichten Philips en KPN. In de eerste negen maanden van 2003 boekten beleggers in de kleine en middelgrote hightech fondsen zelfs een totaal rendement van 50,9 procent. De CBS-herbeleggingsindex voor (alle) Nederlandse aandelen daalde in dezelfde periode met 1,2 procent.

Beleggingsfondsen Verre Oosten hoogste rendement

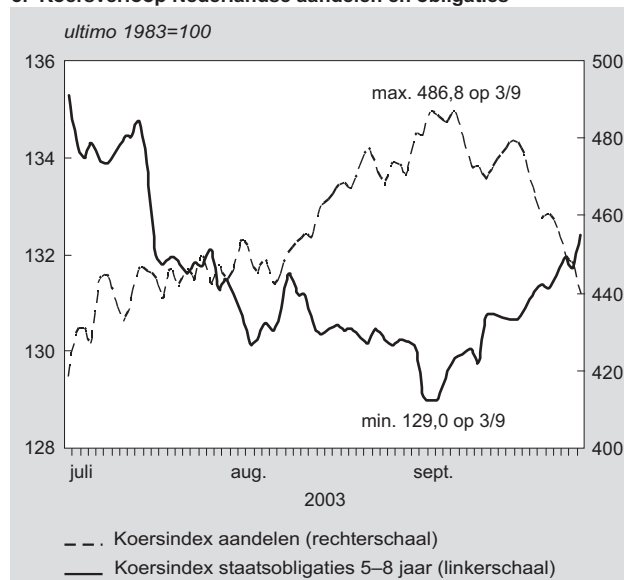
Van de beleggingsfondsen die in aandelen beleggen, hebben de fondsen die zich toeleggen op beleggingen in Azië in het derde kwartaal van 2003 het hoogste rendement behaald (+17,8 procent). Dit is een gevolg van zowel de gestegen aandelenkoersen aldaar als van valutamutaties. Zo is in Japan de Nikkei-225 index in het derde kwartaal met 12,5 procent gestegen en werd de yen ten opzichte van de euro 6,2 procent meer waard. Beleggers die indirect via een beleggingsfonds in Noord-Amerikaanse aandelen beleggen, behaalden in het derde kwartaal het laagste resultaat (-0,3 procent). De aandelenkoersen in de Verenigde Staten gingen per saldo maar licht omhoog. De S&P 500-index won in het derde kwartaal 2,2 procent. Het beleggingsresultaat werd daarnaast gedrukt doordat de dollar ten opzichte van euro 2,0 procent minder waard werd. Beleggingsfondsen die zich richten op Nederlandse aandelen presteerden met een rendement van 5,6 procent in het derde kwartaal iets beter dan het gemiddelde rendement van alle Nederlandse aandelen (+4,3 procent).

Amsterdam in derde kwartaal iets beter dan wereldindex

De Amsterdamse effectenbeurs heeft het in het derde kwartaal iets beter gedaan dan het wereldgemiddelde. De MSCI-wereldherbeleggingsindex is, in euro's gemeten, in dezelfde periode met 3,4 procent gestegen.

Over de eerste negen maanden van 2003 blijft Amsterdam met een totaal rendement van -1,2 procent nog achter bij het wereldgemiddelde (+5,4 procent). Anders dan in Amsterdam zijn de beurzen in Azië en Amerika in de eerste negen maanden van dit jaar wel sterk opgelopen. De Nikkei-225 index stond ultimo september op een winst van 19,1 procent. De S&P 500-index in de Verenigde Staten klom sinds het begin van dit jaar met 13,2 procent. De stijging van de MSCI-wereldherbeleggingsindex in de

3. Koersverloop Nederlandse aandelen en obligaties

eerste negen maanden van 2003 is getemperd door de daling van de dollar (-11,1 procent) en de yen (-3,5 procent) ten opzichte van euro.

Koersverloop staatsobligaties spiegelbeeld van aandelenkoersen

Het koersverloop van de staatsobligaties vormt in het afgelopen kwartaal het spiegelbeeld van de ontwikkeling van de aandelenkoersen. In juli en augustus daalde de CBS-koersindex van de vijf tot achtjarige staatsobligaties sterk. Op 3 september – de aandelenkoersen bereiken dan het hoogste punt van het jaar – sloten de obligatiekoersen op het laagste niveau van het jaar. Het koersverlies op staatsobligaties met een looptijd 5 tot 8 jaar bedroeg in ruim twee maanden 4,2 procent. Daardoor liep het effectief rendement van de vijf tot achtjarige staatsleningen op van 3,26% ultimo juni tot 4,02% op 3 september. Na 3 september kantelt het beeld. De obligatiekoersen stijgen in samenhang met een daling van de aandelenkoersen.

Over het gehele derde kwartaal zijn koersen van de staatsobligaties per saldo licht gedaald. De daling werd echter gecompenseerd door de ontvangen couponrente. Het gemiddelde totale rendement op alle staatsobligaties bedroeg in de afgelopen drie maanden 0,2 procent. Over de eerste negen maanden van 2003 bedraagt het totale rendement op staatsleningen 4,1 procent.

Tabel 1
Indexcijfers en rendementen van aandelen en obligaties

	Index (ultimo)				Rendement			
	2002	2003			2003			
		maart	juni	sept.	1e kw.	2e kw.	3e kw.	jan.–sept.
CBS-herbeleggingsindices	<i>ultimo 1983 =100</i>				%			
<i>Aandelen</i>								
algemeen	916,0	739,3	867,8	904,9	-19,3	17,4	4,3	-1,2
consumentengoederenindustrie	1 380,0	1 251,3	1 166,3	1 250,8	-9,3	-6,8	7,2	-9,4
kapitaalgoederenindustrie	443,6	377,1	452,6	539,3	-15,0	20,0	19,2	21,6
basisgoederenindustrie	661,5	461,3	560,1	634,5	-30,3	21,4	13,3	-4,1
bouwnijverheid	678,8	656,8	784,4	813,2	-3,2	19,4	3,7	19,8
transport, opslag en communicatie	316,1	298,5	327,3	353,7	-5,6	9,6	8,1	11,9
niet-financiële dienstverlening	1 099,2	884,7	1 062,9	1 108,9	-19,5	20,1	4,3	0,9
handel	808,4	342,3	598,7	663,5	-57,7	74,9	10,8	-17,9
financiële instellingen	1 096,2	769,9	1 048,4	1 083,1	-29,8	36,2	3,3	-1,2
<i>Obligaties</i>								
Nederlandse staatsobligaties	411,3	418,2	427,2	428,0	1,7	2,2	0,2	4,1
<i>Aandelen</i>	<i>ultimo 1993 =100</i>							
CBS MIT-index	230,0	205,6	238,2	272,7	-10,6	15,9	14,5	18,6
CBS MIT Small-index	175,3	146,7	211,7	264,6	-16,3	44,3	25,0	50,9
MSCI wereldindex (euro) ¹⁾	82,0	75,0	83,6	86,5	-8,6	11,5	3,4	5,4
koersindices	<i>ultimo 1983 =100</i>							
<i>Aandelen</i>								
CBS-koersindex algemeen	462,1	372,1	426,8	440,0	-19,5	14,7	3,1	-4,8
CBS-koersindex algemeen, excl. Kon. Olie	438,2	340,9	399,1	425,2	-22,2	17,1	6,5	-3,0
CBS-koersindex niet-AEX-fondsen (ult. 1993=100)	201,7	178,3	218,9	246,9	-11,6	22,8	12,8	22,4
AEX-index (2-1-1983=45,38)	322,7	248,5	291,6	306,8	-23,0	17,3	5,2	-4,9

¹⁾ Bron: Morgan Stanley Capital International (ultimo 1998 =100).

Tabel 2
Indexcijfers en rendementen van beleggingsinstellingen en vastgoedfondsen

	Index (ultimo)				Rendement			
	2002	2003			2003			
		maart	juni	sept.	1e kw.	2e kw.	3e kw.	jan.–sept.
Herbeleggingsindices	<i>ultimo 1993 =100</i>				%			
CBS/MoneyView-index voor beleggingsinstellingen	132,9	125,2	135,4	137,8	-5,8	8,1	1,8	3,7
aandelenfondsen	147,3	131,6	148,3	153,2	-10,7	12,7	3,3	4,0
Nederland	201,0	163,4	191,7	202,4	-18,7	17,3	5,6	0,7
Europa	185,4	159,6	188,0	196,0	-13,9	17,8	4,3	5,7
Verre Oosten	66,0	58,9	64,1	75,5	-10,8	8,8	17,8	14,4
Noord-Amerika	200,6	188,5	204,8	204,2	-6,0	8,6	-0,3	1,8
Wereldwijd	147,0	134,0	149,1	151,9	-8,8	11,3	1,9	3,3
obligatiefondsen	149,9	151,0	155,3	155,3	0,7	2,8	0,0	3,6
geldmarktfondsen	128,7	129,5	129,7	129,9	0,6	0,2	0,2	0,9
gemengde fondsen	156,3	150,8	160,5	161,6	-3,5	6,4	0,7	3,4
CBS/SBV-index voor vastgoedfondsen	177,8	174,1	193,3	196,3	-2,1	11,0	1,6	10,4
direct	182,9	180,6	201,7	202,6	-1,3	11,7	0,4	10,8
Nederland	214,2	207,4	231,6	229,8	-3,2	11,7	-0,8	7,3
wereldwijd	177,0	175,4	195,9	197,2	-0,9	11,7	0,7	11,4
indirect	170,8	159,4	171,5	184,3	-6,7	7,6	7,5	7,9

In 2002 opnieuw lagere winst voor de financiële beurs-NV's

Mw. T.R. Pfaff

De neerwaartse ontwikkeling van de aandelenkoersen die in 2000 begon, heeft zich in 2002 voortgezet. De wereldeconomie vertoonde gedurende die periode geen sterk herstel en bood weinig steun. Net als voor alle andere bedrijfstakken was 2002 voor de financiële beurs-NV's een slecht beursjaar. De aan de Nederlandse beurs genoteerde financiële ondernemingen hebben gezamenlijk een nettoresultaat behaald van 8,7 miljard euro, 3 miljard euro minder dan een jaar eerder.

Financiële beurs-NV's

De hoofdactiviteit van de financiële beurs-NV's bestaat uit financiële intermediaatiewel het voor eigen rekening bemiddelen tussen partijen die voor kortere of langere tijd financiële middelen ter beschikking hebben of behoefte hebben aan extra financiële middelen. In 2002 waren de aandelen of certificaten van aandelen van twaalf financiële ondernemingen opgenomen in de officiële notering van de Amsterdamse effectenbeurs (Euronext). Een onderneming minder dan in 2001. In dit artikel worden de gegevens gepresenteerd van deze twaalf aan de Amsterdamse effectenbeurs genoteerde financiële beurs-NV's.

Grote koersdaling

Het jaar 2002 is de geschiedenis ingegaan als het slechtste beursjaar na de Tweede Wereldoorlog (zie artikel in de Financiële maandstatistiek van januari 2003). Voor het rendement van de Nederlandse aandelen van de financiële beurs-NV's, waarin zowel het uitgekeerde dividend als het koersresultaat is verwerkt, betekende dit een afname van 40 procent. De koersen, exclusief de dividenduitkeringen zijn in 2002 met ruim 42 procent gedaald. Het verlies voor de beleggers in 2002 bedraagt bijna 71 miljard euro.

Resultaten

Ondanks de economische aarzeling zijn de totale baten van de financiële beurs-NV's in 2002 nagenoeg gelijk gebleven op 123,5 miljard euro. De verzekeringsbaten uit premie-inkomen levensverzekering zijn hierbij met ruim 1 procent gedaald tot bijna 64 miljard euro. De verzekeringsbaten uit premie-inkomen schadeverzekering zijn met meer dan 23 procent gestegen tot 12 miljard euro. De provisie-inkomsten bedroegen ruim 5 miljard euro. Ten opzichte van 2001 een daling van meer dan 1 miljard euro ofwel ruim 19 procent. Daartegenover is het renteresultaat toegenomen met ruim 8 procent tot bijna 18 miljard euro. Vooral door de zwakke effectenhandel vertoonden de opbrengsten uit effecten en deelnemingen een daling: met ruim 57 procent van bijna 3 miljard tot iets meer dan 1 miljard euro.

Het totaal aan lasten liet een stijging zien van bijna 1 miljard euro tot ruim 110 miljard euro. De procentuele groei van de lasten van 0,6 procent was hoger dan de procentuele stijging van de baten. De afschrijvingen bleven net als in 2001 op vrijwel hetzelfde niveau van 1 miljard euro.

De verzekeringstechnische lasten, nog altijd de grootste lastenpost, zijn met ruim 2 procent of bijna 2 miljard euro tot meer dan 80 miljard euro gestegen.

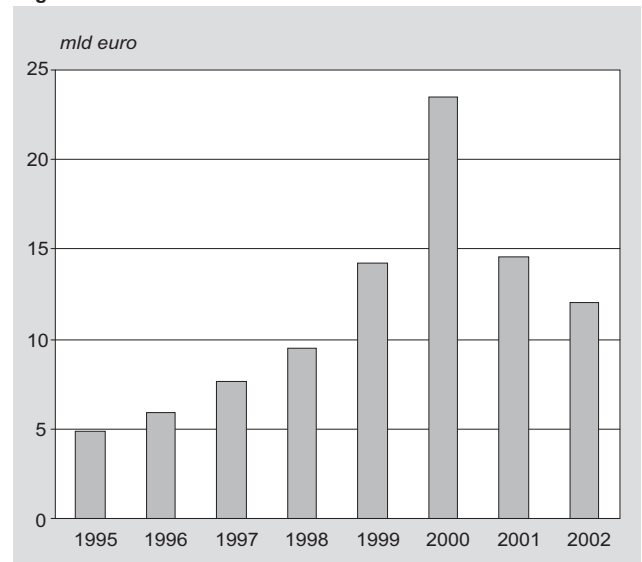
De waardeveranderingen van vorderingen eindigden op ruim 3 miljard euro negatief en die van financiële vaste activa op 2 miljard euro positief.

Na aftrek van de belastingen op bedrijfsresultaat en buitengewoonresultaat hebben de financiële beurs-NV's het verslagjaar afgesloten met het nettoresultaat van 8,7 miljard euro, 3 miljard minder dan het nettoresultaat van 2001. Van het uiteindelijk behaalde nettoresultaat van de twaalf ondernemingen wordt bijna 4 miljard euro als dividend uitgekeerd aan de houders van aandelen. De andere 5 miljard wordt gedeeltelijk toegevoegd aan de reserves en krijgt voor een deel een overige bestemming.

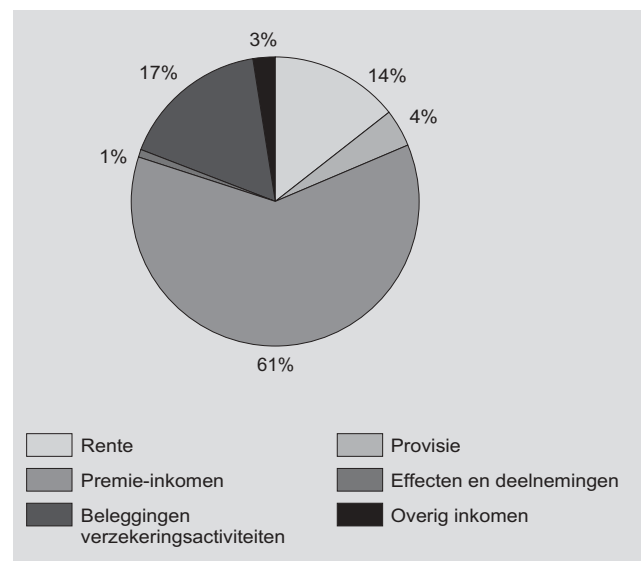
Balans

Ondanks de dalende aandelenkoersen in 2002 laat het bankbedrijf een toename zien van beleggingen in effecten van bijna 20 procent tot ruim 96 miljard euro. Dit betrof voornamelijk beleggingen in obligaties.

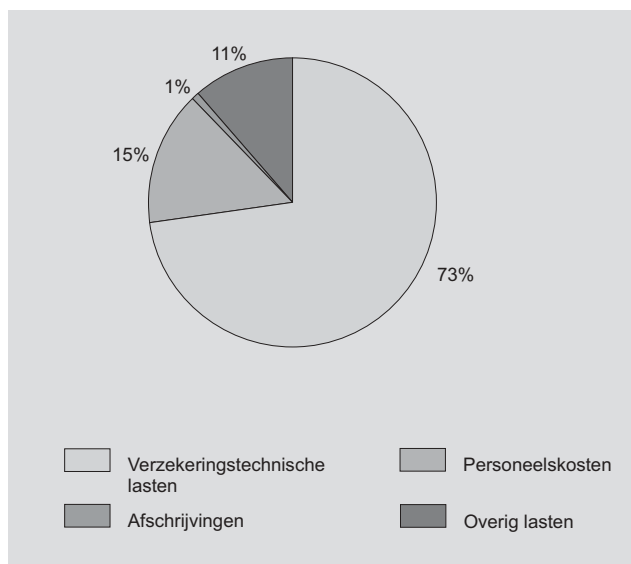
1. Brutowinst financiële beurs-NV's, zoals in het betreffende jaar genoteerd aan de Amsterdamse effectenbeurs

2. Bedrijfsinkomsten financiële beurs-NV's, 2002

3. Bedrijfslasten financiële beurs-NV's, 2002

De bancaire kredietportefeuille is met ruim een half procent afgenomen tot 605 miljard euro. Oorzaak was een afname van de overige kredietverlening, voornamelijk bestaande uit zakelijke kredietverlening. De hypothecaire kredietverlening daarentegen is toegenomen met bijna 10 procent tot 227 miljard euro.

De verzekeringstechnische voorzieningen zijn met ruim 9 procent afgenomen tot ruim 403 miljard euro en de toevertrouwde middelen van het bankbedrijf zijn met bijna 4 procent gegroeid tot ruim 565 miljard euro. In 2001 was dit 544 miljard euro.

Het geplaatste en gestorte aandelenkapitaal is met 0,1 miljard euro toegenomen, terwijl het totale eigen vermogen met ruim 7 miljard euro afnam. Dit laatste was onder meer het gevolg van aanpassing van de reserves als gevolg van over het verslagjaar geleden verlies en waardedaling van buitenlandse deelnemingen. Het balanstotaal nam af met bijna 59 miljard euro tot ruim 1 536 miljard euro per 31 december 2002.

Personeelsbestand

Gedurende het verslagjaar van 2002 is het personeelsbestand in Nederland voor de twaalf beursgenoteerde financiële ondernemingen afgenomen met 6 211 tot 87 511. Toename van de personeelssterkte heeft uitsluitend in de buitenlandse vestigingen plaatsgevonden waar het met een groei van 3 345 uitkwam op 230 443.

Per saldo heeft dit geresulteerd in een afname van de personeelskosten met 3 procent tot 16,5 miljard euro.

Toelichting

De gegevens van de balans en de winst- en verliesrekeningen, op geconsolideerd niveau zijn ontleend aan de gepubliceerde externe jaarverslagen van de financiële beurs-NV's.

In 2002 is er sprake van de volgende Financiële Beurs-NV's:

- ABN AMRO Holding NV
- AEGON NV
- AOT NV
- NV Bever Holding
- NV Emba
- Fortis NL NV
- ING Groep NV
- Kas-Associatie NV
- Koninklijke Begemann Groep NV
- Van der Hoop Effektenbank NV
- Van Lanschot NV
- Van der Moolen Holding NV

Maverix Capital NV is niet meer beursgenoteerd. Daarom is de onderneming niet betrokken in het onderzoek van 2002. De bijdrage van Maverix had overigens weinig invloed op de totalen van 2001.

Om de ontwikkeling goed te kunnen beoordelen, worden de cijfers van begin- en eindstand 2002 in de tabellen opgenomen. De beginstand 2002 kan afwijken van de eindstand 2001, omdat gebruik is gemaakt van verschillende bronnen (jaarverslag 2002 respectievelijk jaarverslag 2001).

Tabel 1
Kernindicatoren

	Eenheid	1999	2000	2001	2002 Beginstand	2002 Eindstand
Aantal financiële beurs-NV's	<i>abs.</i>	18	14	13	12	12
Aantal werknemers	<i>abs.</i>	284 925	298 850	320 717	320 720	317 954
Nederland	<i>abs.</i>	93 578	95 681	93 719	93 722	87 511
buitenland	<i>abs.</i>	191 347	203 169	226 998	226 998	230 443
Beurswaarde	<i>mld euro</i>	180,7	201,4	167,4	.	97,8
Koers/winstverhouding		17,1	11,1	14,3	.	11,2
Rentabiliteit eigen vermogen ¹⁾	%	17,0	28,8	20,4	.	16,2
Rentabiliteit eigen vermogen ²⁾	%	15,3	30,7	20,6	.	17,4
Koersindex (ultimo 1983=100)		1 075,5	1 200,6	861,0	.	496,2
Rendement	%	7,8	11,6	-28,3	.	-42,4
Herbeleggingsindex (ultimo 1983=100)		2 152,7	2 464,9	1 825,6	.	1 096,2
Rendement	%	10,1	14,5	-25,9	.	-40,0

¹⁾ Balansvariabelen op basis van gemiddelde begin- en eindstand.

²⁾ Balansvariabelen op basis van eindstand.

Tabel 2
Gecombineerde resultatenrekening

	1999	2000	2001	2001	2002
	<i>abs.</i>				
Aantal financiële beurs-NV's	18	14	13	12	12
	<i>mld euro</i>				
Baten					
Rente	14,5	15,4	16,4	16,4	17,8
Provisie	6,1	7,9	6,4	6,4	5,2
Premie-inkomen					
levensverzekering	34,2	44,7	64,4	64,4	63,7
schadeverzekering	7,1	7,5	9,7	9,7	12,0
Effecten en deelnemingen	2,1	2,4	2,7	2,7	1,1
Beleggingen verzekeringsactiviteiten	19,8	25,2	20,4	20,4	20,5
Overig inkomen	2,1	2,8	3,3	3,3	3,2
Totaal baten	85,8	105,9	123,4	123,4	123,5
Lasten					
Verzekeringstechnische lasten					
Personeelskosten	49,6	55,5	76,2	78,5	80,2
Afschrijvingen	12,8	15,7	17,0	17,0	16,5
Overige lasten	0,8	1,0	1,0	1,0	1,0
Totaal lasten	10,7	13,2	15,5	13,2	12,6
Totaal lasten	73,9	85,4	109,7	109,7	110,4
Waardeveranderingen van vorderingen	-1,2	-1,0	-2,2	-2,2	-3,2
Waardeveranderingen van fin. vaste activa	3,6	3,9	3,0	3,0	2,0
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	14,2	23,4	14,5	14,5	12,0
Nettobedrijfsresultaat	10,6	18,2	11,7	11,7	8,7
Te betalen dividend	3,9	5,3	5,9	5,9	3,8

Tabel 3
Gecombineerde balans

	1999 Eindstand	2000 Eindstand	2001 Eindstand	2002 Beginstand	2002 Eindstand
<i>abs.</i>					
Aantal financiële beurs-NV's	18	14	13	12	12
<i>mld euro</i>					
<i>Activa</i>					
Immateriële vaste activa	0,0	0,0	0,2	0,2	0,2
Materiële vaste activa	12,1	14,5	10,4	10,4	9,5
onroerende zaken					
voor eigen gebruik	6,2	7,8	4,0	4,0	3,6
niet voor eigen gebruik	2,1	2,3	2,0	2,0	2,4
bedrijfsmiddelen	3,8	4,3	4,4	4,4	3,5
Financiële vaste activa	975,5	1 166,7	1 271,8	1 271,7	1 245,3
Vlottende activa	232,7	285,5	312,8	312,8	281,4
bankiers uitgezette gelden	91,3	95,8	107,3	107,3	92,3
overlopende vorderingen	26,9	38,6	38,8	40,7	33,8
overige vorderingen	20,1	33,2	19,0	17,1	19,1
effecten	81,0	103,7	119,3	119,3	113,3
liquide middelen	13,4	14,1	28,5	28,5	22,9
Balanstotaal	1 220,3	1 466,6	1 595,2	1 595,0	1 536,4
<i>Passiva</i>					
Aansprakelijk groepsvermogen	90,9	86,4	87,0	87,6	79,2
Verzekeringstechnische voorzieningen					
levensverzekering	296,6	396,7	422,5	422,5	381,0
schadeverzekering	18,1	19,6	22,2	22,2	22,4
Algemene voorzieningen	9,4	11,7	10,1	10,1	8,6
Deelnemingen	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Toevertrouwde middelen bankbedrijf	403,9	483,2	544,0	544,0	565,4
Schuldbewijzen bankbedrijf	121,0	127,5	137,0	137,0	136,0
(Converteerbare) obligatieleningen	2,4	2,2	2,8	2,8	1,5
Overlopende schulden	23,1	30,1	26,6	26,6	22,2
Bankiers opgenomen gelden	158,1	198,2	217,7	217,7	193,9
Overige schulden	96,6	111,0	125,1	124,5	126,2
Balanstotaal	1 220,3	1 466,6	1 595,2	1 595,0	1 536,4

Tabel 4
Beleggingen en overige financiële vaste activa

	1999 Eindstand	2000 Eindstand	2001 Eindstand	2002 Beginstand	2002 Eindstand
<i>abs.</i>					
Aantal financiële beurs-NV's	18	14	13	12	12
<i>mld euro</i>					
Deelnemingen	15,6	13,6	15,6	15,5	14,2
Beleggingsportefeuille effecten					
bankbedrijf	114,3	116,4	84,1	80,6	96,3
verzekeringsbedrijf	166,8	200,9	300,6	304,2	311,3
leningen op schuldbekentenis ¹⁾	33,9	32,8	26,8	26,8	21,6
vaste eigendommen niet voor eigen gebruik ¹⁾	7,8	8,8	12,5	12,5	12,8
hypotheke ¹⁾	38,7	40,9	20,5	20,5	18,6
overige beleggingen					
bankbedrijf ²⁾	0,5	0,4	0,0	0,0	0,0
verzekeringsbedrijf	128,6	177,4	202,6	202,6	165,3
Bancaire kredietverlening					
hypotheke	153,4	181,0	207,2	207,2	226,9
overige	315,6	394,4	401,8	401,8	378,1
Overige financiële vaste activa	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1
Totaal	975,5	1 166,7	1 271,8	1 271,7	1 245,3

¹⁾ Verzekeringsbedrijf.

²⁾ Inclusief leningen op schuldbekentenis.

Tabel 5
Aansprakelijk groepsvermogen

	1999 Eindstand	2000 Eindstand	2001 Eindstand	2002 Beginstand	2002 Eindstand
<i>abs.</i>					
Aantal financiële beurs-NV's	18	14	13	12	12
<i>mld euro</i>					
Eigen vermogen	69,2	59,3	56,8	57,4	50,0
geplaatst en gestort kapitaal					
gewone aandelen	1,9	1,8	2,1	2,1	2,2
overige aandelen	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
reserves					
agioreserve	9,4	12,2	13,5	13,5	16,2
herwaarderingsreserve	9,8	8,2	5,6	5,6	2,8
wettelijke en overige reserves	47,1	36,1	34,5	35,1	27,9
Fonds algemene bankrisico's	1,3	1,4	1,4	1,4	1,3
Belang van derden	6,5	9,1	8,7	8,7	8,0
Achtergestelde leningen	13,9	16,7	20,2	20,2	19,9
Totaal	90,9	86,4	87,0	87,6	79,2

Reverse convertible obligaties: een groot risico

Mw. ing. M.A. Smit

Sinds 1998 zijn er Reverse Convertible obligaties op de Nederlandse kapitaalmarkt. Nadat het belang van dit type obligatie aanvankelijk snel toenam, is het aantal nieuwe uitgaven inmiddels sterk gedaald. Het verloop van de waarde van de Reverse Convertibles is onderzocht door middel van een herbeleggingsindex met als basis ultimo 1998=100. De herbeleggingsindex voor Reverse Convertibles bereikte het hoogste punt in januari 2001 op nagenoeg 117. Na een dieptepunt van 66 in maart 2003, is de index inmiddels weer opgelopen tot 84.

Inleiding

Financiële instellingen introduceren regelmatig nieuwe vormen van obligaties. Zo zijn de afgelopen jaren de index-linked obligatie, de Mortgage-backed obligatie en de Reverse Convertible obligatie op de markt gekomen. De Reverse Convertible obligatie (zie box), ook wel Reverse Convertible Note of Reverse Exchangeable Security genoemd, is sinds 1998 in Nederland op de markt.

Naast de gewone (euro)obligaties met een vaste looptijd en vaste couponrente bestaan er meer bijzondere obligaties, zoals converteerbare obligaties, obligaties met variabele rente, achtergestelde obligaties, eeuwigdurende obligaties, pand- en bankbrieven en spaarbrieven.

Het CBS berekent voor diverse groepen obligaties een herbeleggingsindex. Zo bestaat er een algemene index voor Nederlandse obligaties. Hierin worden in principe alle obligaties luidende in euro's van Nederlandse emittenten betrokken die op de Amsterdamse effectenbeurs zijn genoteerd. Naast het algemene indexcijfer worden indexcijfers berekend voor enkele marktsegmenten, zoals de Nederlandse staat (ingedeeld naar looptijdgroepen) en financiële instellingen. Obligaties met afwijkende rente- en aflossingsschema worden in de algemene herbeleggingsindex buiten beschouwing gelaten. In dit artikel wordt de nieuwe herbeleggingsindex voor Reverse Convertibles beschreven.

Opkomst en neergang

De markt voor Reverse Convertibles ontwikkelde zich snel. De afgelopen drie jaar had, in aantal gerekend, een kwart van de nieuwe emissies in obligaties op de Amsterdamse effectenbeurs de vorm van een Reverse Convertible. Naar beurswaarde gerekend, nemen de Reverse Convertibles op de obligatiemarkt maar een klein aandeel voor hun rekening. Ultimo augustus 2003 bedraagt de totale beurswaarde van alle genoteerde Nederlandse Reverse Convertibles 1,4 miljard Euro, ofwel 0,5 procent van de waarde van alle genoteerde Nederlandse obligaties.

Tabel 1
Emissies Nederlandse Reverse Convertible obligaties

	Emissies per jaar		Beurswaarde ultimo
	aantal	mln. euro	mln. euro
1998	13	574	578
1999	16	1 030	1 688
2000	31	1 478	2 512
2001	47	1 840	2 851
2002	26	1 015	1 932
jan. t/m aug. 2002	22	885	2 436
jan. t/m aug. 2003	9	345	1 375

De Reverse Convertibles hebben een korte looptijd, vaak van twee jaar. Het geëmitteerde bedrag per lening bedraagt in veel gevallen slechts 25 miljoen euro.

De belangstelling voor Reverse Convertibles lijkt inmiddels drastisch te zijn afgenomen. In 2001 werd door Nederlandse instellingen voor een totaal bedrag van ruim 1,8 miljard euro aan nieuwe Reverse Convertibles geëmitteerd. In de eerste acht maanden van 2003 belooft de uitgifte van dit type obligaties op de effectenbeurs van Euronext Amsterdam nog slechts 0,3 miljard euro.

Herbeleggingsindex

Het berekenen van een herbeleggingsindex voor Reverse Convertibles gaat volgens dezelfde methode als voor de bestaande CBS-herbeleggingsindex voor (gewone) obligaties.

De herbeleggingsindex geeft de ontwikkeling weer van de waarde van een obligatieportefeuille in de tijd, uitgedrukt in procenten van de waarde op het basistijdstip, waarbij de rentebetalingen en aflossingen, marktconform herbelegd, aan de portefeuille worden toegevoegd.

Schematisch wordt de index als volgt berekend:

$$I_t = \frac{\text{waarde obligatieportefeuille A op tijdstip } t}{\text{waarde obligatieportefeuille A op tijdstip } t-1} \times I_{t-1}$$

Omdat de Reverse Convertibles pas vanaf eind 1998 in Nederland op de markt zijn, is teruglegging van de index slechts mogelijk tot op de laatste dag van dat jaar. Dat tijdstip is als basis van de herbeleggingsindex voor Reverse Convertibles gekozen. De berekening is gebaseerd op de Reverse Convertible obligaties met aandelen van een Nederlandse onderneming als onderliggend fonds of die converteerbaar zijn in mandjes aandelen van diverse Nederlandse ondernemingen. Voor dit onderzoek is de herbeleggingsindex op maandbasis berekend.

Het verloop van de herbeleggingsindex voor Reverse Convertibles over de afgelopen vier jaar laat het tweeslachtige karakter van dit type obligatie zien. Tot de herfst van 2000 toonde de index een min of meer geleidelijk stijgend verloop. In deze periode stegen de aandelenkoersen nog sterk. Als de koers van het onderliggende aandeel boven de omwisselingskoers van de Reverse Convertible ligt, zal er afgelost worden in contanten a pari. Het verloop van de herbeleggingsindex voor Reverse Convertibles wordt dan voor een belangrijk deel bepaald door de couponrente, de looptijd van de lening en de marktrente.

De index voor Reverse Convertibles bereikte het hoogste punt in januari 2001 op nagenoeg 117. Daarna zette een daling in. Het laagste punt van de index is gemeten in maart 2003 met een waarde van 66. Met de ingezette daling van de aandelenkoersen begon ook het karakter van de Reverse Convertible te veranderen.

Als de koersen van de onderliggende aandelen onder de omwisselingskoers van de Reverse Convertible noteren, krijgt het aandelenkarakter van de Reverse Convertible de overhand. De aflossingswaarde van de Reverse Convertible is dan gerelateerd aan de beurskoers van het onderliggende aandeel. De index heeft vanaf eind 2000 het verloop van de herbeleggingsindex voor aandelen gevolgd.

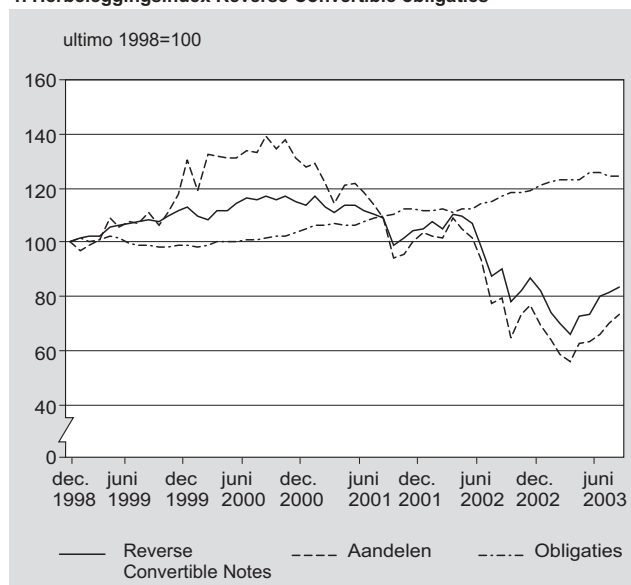
Tabel 2
Totaal rendement Nederlandse Reverse Convertible Obligaties, Aandelen en Obligaties

	Reverse Convertible Notes	Aandelen	(Gewone) Obligaties
	%		
1999	12,7	30,6	-1,5
2000	0,9	-2,1	6,6
2001	-8,0	-19,2	6,0
2002	-21,7	-32,8	8,7
jan. 2003 t/m aug. 2003	2,0	5,7	2,9
Over hele periode	-16,4	-26,7	24,5

Het risico dat de belegger in Reverse Convertibles loopt, blijkt uit de behaalde rendementen.

Het totaal rendement over de periode 1999 tot augustus 2003 bedraagt -16,4 procent. Dit is een minder slecht resultaat dan de gemiddelde belegger in Nederlandse aandelen volgens de CBS-herbeleggingsindex heeft behaald (-26,7 procent). Het resultaat steekt echter schril af tegen de behaalde rendementen op gewone Nederlandse obligaties. De CBS-herbeleggingsindex voor (gewone) obligaties is in deze periode met 24,5 procent gestegen.

1. Herbeleggingsindex Reverse Convertible obligaties

Zoals de naam doet vermoeden is de Reverse Convertible het tegenovergestelde van een converteerbare obligatie. Bij een converteerbare obligatie ligt de keuze om de obligatie al dan niet om te zetten in de aandelen waarin de obligatie converteerbaar is, bij de bezitter van de obligatie. Bij een Reverse Convertible bepaalt de emittent van de obligatie of deze wordt afgelost in contanten a pari of in een vooraf vastgesteld mandje aandelen van het onderliggende fonds. De emittent van de Reverse Convertible Note loopt daardoor weinig risico. De emittent zal bij aflossing kiezen voor de meest gunstige optie. Dat wil zeggen: uitkeren in aandelen indien de waarde van de aandelen lager is dan de hoofdsom van de Reverse Convertible en uitkeren in contanten als de waarde van de onderliggende aandelen hoger is dan de hoofdsom van de Reverse Convertible. De onderliggende aandelen kunnen aandelen zijn van een Nederlands fonds, een buitenlands fonds, of een mandje van verschillende fondsen.

Bij de Reverse Convertibles loopt de belegger het risico een waarde in aandelen te ontvangen die ver beneden de nominale waarde van de obligatie ligt. Voor de risico's die de belegger bij deze vorm van obligaties loopt, ontvangt hij een hoge rentevergoeding. Bij Reverse Convertible obligaties ligt de couponrente vaak rond de 10 procent en kan in sommige gevallen zelfs oplopen tot 20 procent. In feite is de belegger in een Reverse Convertible een verkoper van een putoptie, die aan de koper (de emittent) ervan het recht verleent om op de aflooptdatum aan de verkoper (de belegger) een bepaald aantal aandelen te leveren tegen een bepaalde prijs, zelfs als de onderliggende aandelen geen waarde meer hebben.

Er bestaan drie soorten Reverse Convertibles: gewone Reverse Convertibles, Knock-in en Knock-out Reverse Convertibles.

- Gewone Reverse Convertibles hebben gedurende de hele looptijd van de lening dezelfde vorm. De emittent bepaalt of de uitkering plaatsvindt in contanten of in aandelen, ongeacht de mate van stijging of daling van de koers van de aandelen.
- Knock-in Reverse Convertibles. Bij dit type Reverse Convertibles geldt dat op het moment dat de koers van de onderliggende aandelen door een van te voren bepaald niveau breekt, (bijvoorbeeld 75%) de obligatie overgaat in een Reverse Convertible. Tot op dat moment is de obligatie een gewone obligatie die aflosbaar is in contanten.
- Knock-out Reverse Convertibles. Bij dit type Reverse Convertibles geldt dat op het moment dat de koers van de onderliggende aandelen een van te voren bepaald niveau doorbreekt (bijvoorbeeld 130%) de obligatie overgaat in een gewone obligatie aflosbaar in contanten. Tot op dat moment is het een Reverse Convertible Note.

Vorderingentekort Rijk verder toegenomen in 2002

Drs. F.G.J. Arkesteijn

In 2002 stegen de uitgaven van het Rijk met 7 miljard euro tot een niveau van bijna 123 miljard euro; de inkomsten namen toe met 3 miljard euro tot 118 miljard. Het vorderingentekort van het Rijk is hierdoor verder toegenomen van 0,5 miljard euro in 2001 naar 4,9 miljard euro in 2002, ofwel 1,1 procent van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Vooral de uitgaven op het terrein van de sociale voorzieningen, het onderwijs en de gezondheidszorg vertoonden een forse stijging in 2002. De rentelasten daarentegen namen met 0,8 miljard euro verder af tot een niveau van ruim 11 miljard euro.

Tekort Rijk loopt op naar 1,1 procent BBP

Mede als gevolg van een verminderde economische groei in 2002 zijn de uitgaven van het Rijk in dat jaar sneller toegenomen dan de inkomsten. In totaal zijn de uitgaven met 7 miljard euro (+6,4 procent) gestegen, terwijl de groei van de inkomsten uitkwam op 3 miljard (+2,6 procent). Het vorderingentekort van het Rijk in 2001 is door deze ontwikkeling verder toegenomen tot bijna 5 miljard euro in 2002, wat neerkomt op 1,1 procent van het Bruto Binnenlands Product (BBP).

In de miljoenennota 2004 wordt voor 2003 een vorderingentekort voor het Rijk van 2,6 procent van het BBP verwacht. Om het tekort niet verder te laten oplopen heeft het kabinet voor 2004 bezuinigingsmaatregelen voorgesteld van bijna 11 miljard euro. Het gaat hierbij vooral om versoering van de uitkeringen (3,1 miljard), beperking van de overheidssubsidies (1,9 miljard) en beperking van de vergoedingen voor volksgezondheid (1,7 miljard). Daarnaast is een lastenverzwaring voorgesteld voor burgers en bedrijven van 1,2 miljard euro. Zo wordt tabakswaar duurder, de AWBZ-premie verhoogd en de aftrekbaarheid van de hypotheekrente beperkt. Hiertegenover staat 3,9 miljard euro aan voorgenomen extra uitgaven voor zorg, kennis, veiligheid en mobiliteit. Door deze maatregelen stabiliseert het vorderingentekort van het Rijk zich volgens de miljoenennota in 2004 op 2,6 procent van het BBP.

Groei belastingopbrengst gehalveerd

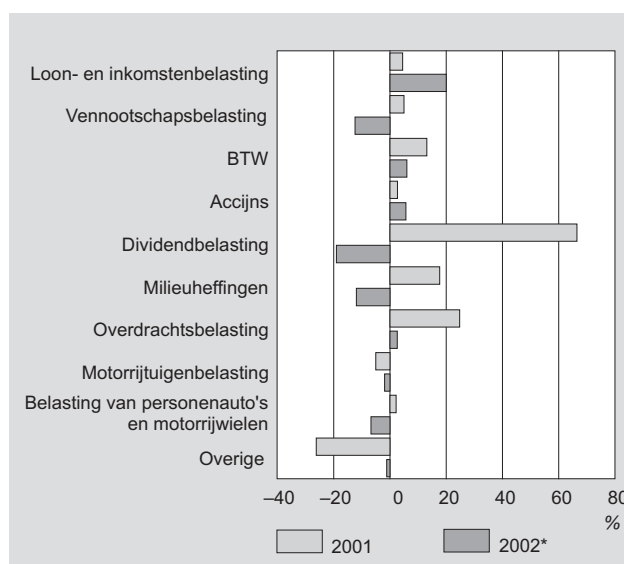
In 2002 hebben de rijksbelastingen 102,7 miljard euro opgebracht. Ten opzichte van 2001 is de belastingopbrengst met 3,7 miljard euro toegenomen, een stijging van bijna 4 procent. In 2001 bedroeg de groei nog ruim 8 procent. Deze tegenvallende ontwikkeling is vooral veroorzaakt door teruggelopen opbrengsten bij de vennootschapsbelasting (-2,2 miljard), de dividendbelasting (-0,8 miljard), de milieueffingen (-0,4 miljard) en de belasting voor personenauto's en motorrijwielen (-0,2 miljard). De opbrengst van de vennootschapsbelasting en de dividendbelasting is gedaald door teruglopende winsten van bedrijven. Bij de milieueffingen is de afname vooral veroorzaakt door een lagere opbrengst van de energiebelasting. Door een forse toename van het aantal groene stroomcontracten in 2002, is het gebruik van de fiscale aftrekmogelijkheden binnen de energiebelasting sterk toegenomen. De lagere opbrengst van de belasting van personenauto's en motorrijwielen hing samen met een daling van de verkoop van nieuwe auto's. De opbrengst van de BTW en de overdrachtsbelasting is in 2002 nog wel toegenomen, maar de groei is beduidend achtergebleven op de ontwikkeling in het voorgaande jaar. Bij de BTW (+1,8 miljard) was dit vooral het gevolg van de slechtere economische ontwikkeling. Daarnaast is per 1 januari 2001 het hoge BTW-tarief verhoogd van 17,5 naar 19 procent. De geringere groei van de overdrachtsbelasting (+0,1 miljard) hing samen met de stabilisatie van de prijzen en het aantal transacties op de huizenmarkt.

De groei van de opbrengst van de loon- en inkomstenbelasting en de accijnzen was aanmerkelijk hoger dan in 2001. Bij de laatste droegen met name de accijnzen op brandstoffen en alcohol hieraan bij. De forse stijging van loon- en inkomstenbelasting (+4,9 miljard) is vooral veroorzaakt door het lage opbrengstniveau van deze belasting in 2001. Het nieuwe belastingstelsel heeft in 2001 namelijk geleid tot een grote verschuiving bij de verdeling tussen belastingen en premies. Daarnaast was in 2002 sprake van een hoge contractuele loonontwikkeling.

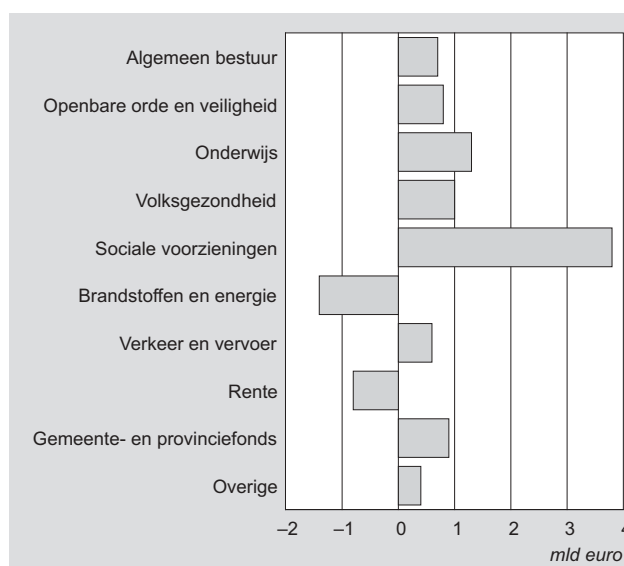
Niet-belastingontvangsten afgenomen

In 2002 bedroegen de niet-belastingontvangsten 15,2 miljard euro. Hiermee vormden zij 13 procent van de totale rijksinkomsten. Ten opzichte van 2001 namen de niet-belastingontvangsten

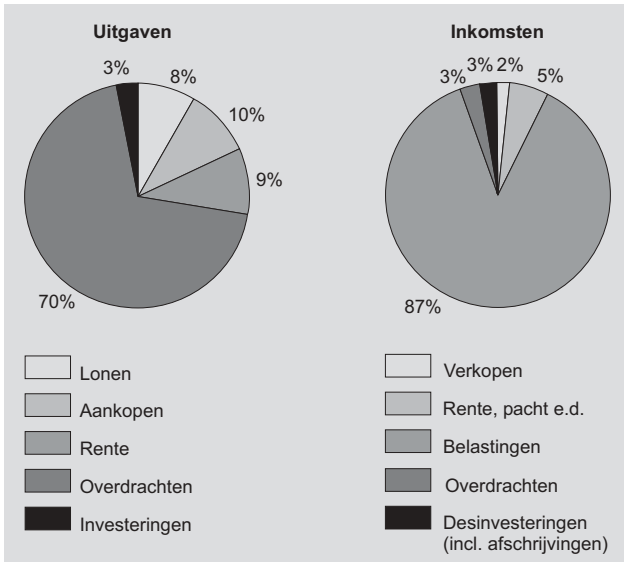
1. Mutaties opbrengst rijksbelastingen

2. Mutaties rijksuitgaven naar taken in 2002*

3. Samenstelling rijksuitgaven en -inkomsten, 2002*

met 0,7 miljard euro af (-4,1 procent). Deze daling was het gevolg van uiteenlopende ontwikkelingen.

De inkomsten uit vermogen (rente, winstuitkeringen en inkomen uit grond en minerale reserves) zijn met 0,9 miljard euro teruggelopen tot 6,4 miljard. Vooral de lagere dividenden van de Nederlandsche Bank (-0,2 miljard euro), de Nederlandse Spoorwegen (-0,3 miljard) en Energiebeheer Nederland (-0,2 miljard) hebben hieraan bijgedragen. Ook daalden de aardgasbaten met 0,2 miljard euro als gevolg van een sterkere euro. Verder zijn de opbrengsten uit verkoop van bedrijfsruimten en grond met 0,1 miljard euro afgenomen en zijn de van de EU ontvangen kapitaaloverdrachten in verband met dierziekten met 0,1 miljard teruggelopen.

Hiertegenover stond een stijging van de opbrengst van de successierechten met 0,4 miljard euro. Door achterstanden in de administratieve verwerking van de successierechten bij de rijksbelastingdienst was het opbrengstniveau van deze vermogensheffing in 2001 relatief laag.

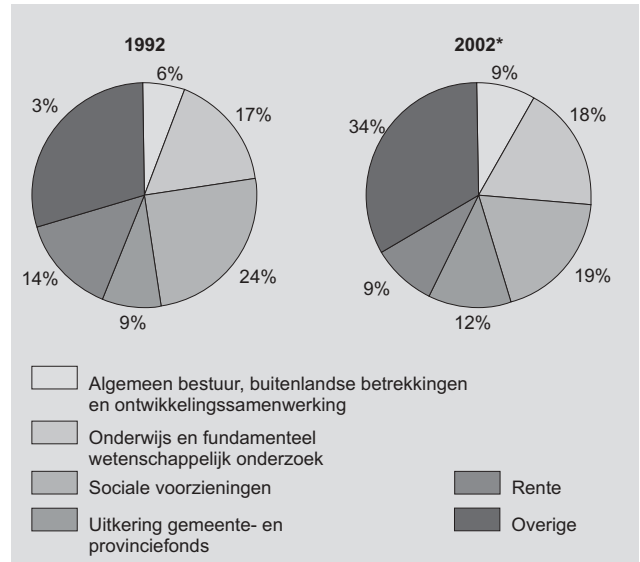
Grootste uitgavenstijging voor sociale voorzieningen, onderwijs en gezondheidszorg

In 2002 heeft het Rijk 7,3 miljard euro meer uitgegeven dan in het voorgaande jaar. Hiervan is 6,9 miljard voortgevloeid uit toegenomen rijksbijdragen aan derden. De resterende stijging betrof voornamelijk de gestegen kosten van het eigen ambtenarenapparaat. Zo zijn de loonkosten met 0,6 miljard euro toegenomen, vooral door een sterke groeiende werkgelegenheid bij de rechterlijke macht en belastingdienst. De stijging van aankopen van goederen en diensten met 0,4 miljard euro was met name het gevolg van extra kosten voor research en onderzoek, onderhoud van F 16's en grond-, weg- en waterbouwkundige werken.

Het Rijk heeft vooral meer uitgegeven voor de beleidsterreinen sociale voorzieningen, onderwijs en gezondheidszorg. De toename van 3,8 miljard euro voor sociale voorzieningen had voor 2,7 miljard betrekking op de Bijdrage in de Kosten van Kortingen (BIKK). Met de BIKK compenseert het Rijk de fondsen voor de volksverzekeringen AOW en ANW voor een daling van de premie-opbrengst. Deze daling is een gevolg van de invoering van de Wet inkomstenbelasting 2001. Verder zijn de rijksbijdragen aan gemeenten voor algemene bijstand gestegen met 0,5 miljard euro, ondanks een lichte afname van het aantal uitkeringsgerechtigden. Voor de uitbreiding van de jeugdzorg en de kinderopvang is 0,3 miljard euro extra uitgetrokken.

Op onderwijssterrein zijn vooral de overdrachten aan het primair en secundair onderwijs gestegen. De verkleining van de groeps-grootte, de modernisering van de arbeidsvoorwaarden voor lera-

4. Rijksuitgaven naar beleidsterreinen

ren en de bestrijding van onderwijsachterstanden hebben geresulteerd in een verhoging van de rijksbijdrage aan het primair onderwijs met 0,5 miljard euro. Bij het voortgezet onderwijs heeft de aanschaf van ict-leermiddelen en de uitvoering van CAO-afspraken geleid tot een extra rijksbijdrage van 0,4 miljard.

De toename van 1 miljard euro voor gezondheidszorg had voor 0,8 miljard betrekking op de compensatie die het Rijk heeft verstrekt aan de AWBZ voor tegenvallende premie-opbrengsten als gevolg van het nieuwe belastingstelsel 2001.

De uitgaven voor brandstoffen en energie zijn met 1,4 miljard euro afgenomen. Deze daling is voornamelijk toe te schrijven aan een incidentele uitgave van het Rijk van 1,2 miljard euro in 2001 voor de afkoop van de winstrechten van DSM in Energiebeheer Nederland BV.

Rentelasten blijven dalen

De door het Rijk betaalde rente is in 2002 met 0,8 miljard euro afgenomen tot een niveau van ruim 11 miljard euro. Daarmee zijn de rentelasten van het Rijk voor het vierde achtereenvolgende jaar gedaald. De lagere rentelasten zijn onder meer voortgevloeid uit een lager kapitaalmarktberoep in 2000, waardoor in 2001 en de daaropvolgende jaren minder minder rente betaald hoeft te worden. Daarnaast hebben er in de afgelopen jaren transformaties plaatsgevonden van hoog- naar laagrentende leningen en van lang- naar kortlopende leningen. Bovendien heeft het Rijk in 2002 geprofiteerd van de historische lage rente op de kapitaalmarkt. De rentelasten bedroegen hierdoor nog maar 9 procent van de totale rijksuitgaven, terwijl dat in 2001 nog 10 procent was.

Aandeel rijksuitgaven in bruto binnenlands product stabiel

In 2002 heeft het Rijk 122,7 miljard euro uitgegeven, terwijl de rijksuitgaven in 1997 93,5 miljard euro bedroegen. Dit betekent een groei van ruim 30 procent in vijf jaar tijd. Omdat het BBP in dezelfde periode met eenderde toenam, liep het aandeel van de rijksuitgaven in het BBP licht terug van 28,0 procent in 1997 naar 27,6 in 2002.

De samenstelling van de rijksuitgaven is in deze periode wel gewijzigd. Het belang van de uitgaven voor volksgezondheid en cultuur en recreatie is sterk toegenomen. Bij volksgezondheid hangt het toegenomen aandeel samen met de bijdrage die het Rijk vanaf 2001 aan de AWBZ verstrekt. Het toegenomen belang van cultuur en recreatie is voortgevloeid uit de fiscalisering van de omroepbijdragen in 2000. Vóór 2000 zijn de omroepbijdragen en

de daarmee samenhangende afdrachten aan de omroepinstellingen niet als inkomsten en uitgaven van het Rijk geregistreerd. De omroepbijdragen werden beschouwd als directe inkomsten van de publieke omroepen. In 2000 zijn de omroepbijdragen afgeschaft. De vergoeding van het Rijk aan de omroepinstellingen wordt nu als verstrekte bijdrage voor cultuur en recreatie geboekt. Bij brandstoffen en energie, volkshuisvesting en landbouw, jacht en visserij is een daling opgetreden van het aandeel in de totale uitgaven. In het eerste geval was dit het gevolg van de afkoop van

winstrechten van DSM in Energiebeheer Nederland BV in 2001. Hierdoor is de afdracht van EBN-dividend door het Rijk aan DSM in 2002 afgenomen. De daling van het belang van volkshuisvesting hing voornamelijk samen met het vervallen van de huurprijsverlagende subsidies. Bij landbouw, jacht en visserij was er sprake van incidentele meeruitgaven in 1997. In dat jaar zijn extra subsidies verstrekt aan door de varkenspest getroffen veehouders.

Tabel 1
Rijksuitgaven en -inkomsten naar beleidsterrein

	Uitgaven		Inkomsten	
	2001	2002*	2001	2002*
<i>mld euro</i>				
Algemeen bestuur, buitenlandse betrekkingen en ontwikkelingssamenwerking	9,8	10,5	2,0	1,8
Landsverdediging	7,2	7,4	0,4	0,3
Openbare orde en veiligheid	6,8	7,5	1,0	1,0
Onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek	20,9	22,2	0,4	0,4
Volksgezondheid	5,6	6,7	0,1	0,0
Sociale voorzieningen	19,3	23,1	0,1	0,1
Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieu	2,4	2,2	0,4	0,4
Cultuur, recreatie en erediensten	1,8	1,8	0,3	0,3
Brandstoffen en energie	1,7	0,2	4,4	4,0
Landbouw, jacht en visserij	1,7	1,5	0,6	0,5
Algemene economische aangelegenheden, handel en nijverheid	1,0	1,3	1,6	1,4
Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat	8,3	8,9	0,9	0,5
Functioneel niet toegerekend (rente, belastingen, gemeente- en provinciefonds)	28,9	29,2	102,8	106,9
Totaal	115,4	122,7	114,9	117,9

Tabel 2
Belastingontvangsten Rijk

	2000	2001	2002*	Mutatie t.o.v. voorgaand jaar	
				2001	2002*
<i>mld euro</i>				%	
BTW	26,9	30,4	32,3	13,1	6,0
Loon- en inkomstenbelasting	23,6	24,6	29,5	4,5	20,0
Vennootschapsbelasting	16,7	17,6	15,4	5,0	-12,4
Accijns	7,9	8,1	8,6	2,7	5,7
Belasting van personenauto's en motorrijwielen	2,9	2,9	2,7	2,2	-6,7
Overdrachtsbelasting	2,8	3,5	3,6	24,8	2,6
Dividendbelasting	2,6	4,3	3,5	66,5	-19,0
Motorrijtuigenbelasting	2,1	2,0	2,0	-5,0	-1,9
Milieuheffingen	2,8	3,4	3,0	17,7	-11,9
Overige	3,0	2,2	2,1	-26,2	-1,1
Totale opbrengst	91,3	99,0	102,7	8,4	3,7

Tabel 3
Rijksuitgaven en -inkomsten naar economische categorieën, sector overheid

	2001	2002*		2001	2002*
Lopende rekening					
	<i>mld euro</i>			<i>mld euro</i>	
<i>Uitgaven</i>			<i>Inkomsten</i>		
Lonen, salarissen en sociale lasten	9,5	10,1			
Aankoop van goederen en diensten	9,0	9,4	Verkoop van goederen en diensten	2,4	2,4
Afschrijvingen	2,9	3,0			
Betaalde rente	12,1	11,3	Ontvangen rente	0,9	0,8
Pacht e.d.	0,0	0,0	Dividenden, pachten e.d.	6,4	5,5
Exploitatiesubsidies verstrekt aan:			Ontvangen exploitatiesubsidies	0,0	0,0
Marktbedrijven van het Rijk	0,1	0,1			
Overige bedrijven	3,1	3,3			
Betaalde belastingen op productie en invoer	0,0	0,0	Ontvangen belastingen op productie en invoer	50,7	52,5
Sociale overdrachten in natura	2,4	2,7	Ontvangen belastingen op inkomen en vermogen	48,3	50,2
Inkomensoverdrachten aan:			Inkomensoverdrachten van:		
Sociale verzekeringsinstellingen	4,9	8,4	Overheidsinstellingen	0,5	0,4
Overige overheidsinstellingen	49,2	52,4			
Gezinnen	7,6	7,6	Gezinnen	0,5	0,5
Bedrijven, kredietinstellingen en verzekeringsmaatschappijen	0,2	0,3	Bedrijven, kredietinstellingen en verzekeringsmaatschappijen	0,3	0,3
Buitenland	4,3	4,9	Buitenland	0,2	0,1
Totaal lopende uitgaven	105,3	113,5	Totaal lopende inkomsten	110,1	112,8
Saldo lopende rekening (besparingen)	4,8	-0,7			
Kapitaalrekening					
	<i>mld euro</i>			<i>mld euro</i>	
<i>Uitgaven</i>			<i>Inkomsten</i>		
Investerings- Uitbreiding van grond-, weg- en waterbouwkundige werken	1,1	1,0	Verkoop van investeringsgoederen ¹⁾	0,2	0,1
Overige nieuwe investeringen ¹⁾	1,8	2,0	Verkoop van grond e.d.	0,1	0,0
Aankoop van gebruikte investeringsgoederen	0,1	0,1	Afschrijvingen	2,9	3,0
Aankoop van grond	0,2	0,3			
Kapitaaloverdrachten			Kapitaaloverdrachten		
Investeringsbijdragen	4,7	5,1	Vermogensheffingen	1,3	1,7
Overige kapitaaloverdrachten	2,2	0,8	Investeringsbijdragen	0,1	0,1
Totaal kapitaaluitgaven	10,1	9,2	Overige kapitaaloverdrachten	0,2	0,1
Saldo kapitaalrekening	-5,3	-4,2	Totaal kapitaalinkomsten	4,8	5,0
Totaal lopende en kapitaaluitgaven	115,4	122,7	Totaal lopende en kapitaalinkomsten	114,9	117,9
Saldo lopende en kapitaalrekening (vorderingensaldo)	-0,5	-4,9			
Financiering					
	<i>mld euro</i>			<i>mld euro</i>	
<i>Mutaties vorderingen (netto)</i>			<i>Mutaties schulden (netto)</i>		
Kas en rekening-courant	-2,4	-0,1	Munten in omloop	-0,1	-0,1
			Schatkistpapier	0,3	10,3
Kortlopende kredieten	-	1,1	Obligaties	3,1	-2,0
Langlopende kredieten	0,9	1,7	Kortlopende kredieten	2,7	8,0
Aandelen en overige deelnemingen	2,0	0,2	Langlopende kredieten	-2,8	-0,6
Transitorische posten	0,4	-0,1	Transitorische posten	-1,8	-7,9
Totaal mutaties vorderingen (netto)	0,9	2,9	Totaal mutaties schulden (netto)	1,4	7,8
Saldo mutaties vorderingen en schulden (financiering vorderingensaldo)	0,5	4,9			

¹⁾ Incl. kostbaarheden.

Tabel 4
Aandeel rijksuitgaven per beleidsterrein in totaal

	1997	1998	1999	2000	2001	2002*
	%					
Algemeen bestuur, buitenlandse betrekkingen en ontwikkelingssamenwerking	7,7	8,4	8,4	8,9	8,5	8,5
Landsverdediging	6,6	6,4	7,0	6,4	6,3	6,1
Openbare orde en veiligheid	4,8	5,2	5,6	5,7	5,9	6,1
Onderwijs en fundamenteel wetenschap. onderzoek	16,7	17,2	17,5	18,0	18,1	18,1
Volksgesondheid	3,5	3,6	3,6	3,6	4,9	5,4
Sociale voorzieningen	17,3	16,9	16,8	16,3	16,8	18,8
Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en milieu	2,5	2,9	2,4	2,4	2,1	1,8
Cultuur, recreatie en erediensden	0,7	0,7	0,7	1,6	1,5	1,5
Brandstoffen en energie	0,3	0,3	0,3	0,3	1,5	0,2
Landbouw, jacht en visserij	1,8	1,2	1,4	1,4	1,4	1,3
Algemene economische aangelegenheden, handel en nijverheid	0,8	0,8	0,9	1,3	0,9	1,1
Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat	6,0	6,5	6,7	6,9	7,2	7,3
Functioneel niet toegerekend (rente, belastingen, gemeente- en provinciefonds)	31,3	29,9	28,7	27,3	25,0	23,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aandeel rijksuitgaven in bruto binnenlands product	28,0	27,0	26,6	26,1	26,9	27,6

Financiële kerncijfers

Financiële kerncijfers

	Eenheid c.q. basis	1990	1995	1999	2000	2001	2002	2002		
								sept.	okt.	nov.
Bankwezen (ultimo)										
Europese liquiditeitsmassa (M3)	<i>mld euro</i>	.	.	4 778,6	5 079,9	5 424,6	5 782,7	5 605,7	5 625,5	5 695,3
Europese geldhoeveelheid (M1)	<i>mld euro</i>	.	.	1 955,1	2 074,3	2 203,5	2 424,3	2 291,0	2 282,3	2 342,3
Balanstotaal Europese MFI's	<i>mld euro</i>	.	.	15 546,1	16 711,4	18 249,7	18 862,5	18 612,6	18 698,6	18 968,1
Balanstotaal Nederlandse MFI's	<i>mld euro</i>	.	.	940,2	1 148,2	1 262,7	1 356,4	1 329,0	1 332,8	1 377,3
Sparen en lenen										
Besparingen bij spaarinstellingen	<i>mld euro</i>	.	6,4	8,4	3,9	18,6	12,6	0,9	0,9	-0,2
Spaartegoed (ultimo)	<i>mld euro</i>	81,0	104,8	130,3	134,2	152,9	167,8	165,2	166,1	165,9
Verstrekt consumptief krediet	<i>mld euro</i>	4,9	6,4	10,0	10,6	10,2	10,3	0,9	1,0	0,8
Uitstaand consumptief krediet (ultimo)	<i>mld euro</i>	5,5	10,1	13,9	15,2	16,0	16,4	16,3	16,4	16,4
Nieuw ingeschreven hypotheeklen op:										
woonhuizen en combinaties woonhuis/bedrijfspand	<i>mld euro</i>	16,0	31,0	90,6	82,2	86,7	96,0	7,2	7,8	7,9
w.o. woonhuizen			27,6	84,2	76,1	79,7	87,7	6,7	7,3	7,2
bedrijfspanden en overige onroerende goederen	<i>mld euro</i>	12,0	16,2	27,7	24,5	35,1	28,3	2,1	1,8	1,7
Geldmarkt										
Reporente ECB (ultimo)	%	.	.	2,70	4,75	3,25	2,75	3,25	3,25	3,25
Daggeldrente	%	9,23	4,23	2,74	4,12	4,38	3,28	3,32	3,30	3,30
Eenmaands Euribor-tarief	%	8,51	4,33	2,86	4,24	4,26	3,31	3,32	3,31	3,23
Goudprijs (gemiddeld)	<i>euro/gram</i>	10,32	9,12	8,59	9,94	9,91	10,75	10,66	10,59	10,45
Wisselkoersen (gemiddeld)										
Amerikaanse Dollar	<i>per 1 euro</i>	1,27	1,31	1,07	0,92	0,90	0,95	0,98	0,98	1,00
Engelse Pond	<i>per 1 euro</i>	0,71	0,83	0,66	0,61	0,62	0,63	0,63	0,63	0,64
Japanse Yen	<i>per 1 euro</i>	183,75	122,90	121,32	99,47	108,68	118,06	118,38	121,54	121,65
Kapitaalmarkt										
Gemiddeld effectief rendement op staatsleningen										
kort (3-5 jaar)	%	9,04	6,00	3,91	5,12	4,44	4,23	3,75	3,73	3,65
middellang (5-8 jaar)	%	8,99	6,50	4,34	5,30	4,70	4,60	4,17	4,22	4,17
lang (9-10 jaar)	%	8,93	7,20	4,63	5,41	4,94	4,88	4,50	4,58	4,56
Amsterdamse Effectenbeurs										
CBS-koersindex (ultimo)										
aandelen	<i>1983=100</i>	168,3	321,5	933,1	897,0	708,0	462,1	428,7	486,4	510,8
obligaties (5-8 jaar)	<i>1983=100</i>	98,4	118,9	121,0	123,1	124,2	130,9	128,9	127,6	127,9
CBS-herbeleggingsindex (ultimo)										
aandelen	<i>1983=100</i>	229,6	530,9	1 724,7	1 688,0	1 363,6	916,0	848,9	964,3	1 012,6
obligaties (algemeen)	<i>1983=100</i>	161,1	267,3	334,2	356,2	377,6	410,3	402,0	400,6	403,2
Verzekeraars										
Binnenlandse productie van individuele levensverzekeringen (premies)	<i>mld euro</i>	.	3,7	6,1	7,1	6,9	5,4	0,4	0,5	0,5
Prijsindexcijfers										
Producentenprijzen	<i>1995=100</i>	.	100	102,2	114,1	115,7	114,5	116,9	116,9	114,9
Herbouwkosten van woningen	<i>1995=100</i>	.	100	108,0	111,8			126,0	126,0	126,0
Consumentenprijzen alle huishoudens ¹⁾	<i>2000=100</i>	.	.	.	100,0	104,2	107,6	108,8	108,5	108,2
Internationale handel										
Invoer	<i>mld euro</i>	104,2	129,4	178,7	216,1	218,3	205,6	17,5	18,7	17,5
Uitvoer	<i>mld euro</i>	108,5	143,5	188,6	231,9	241,3	232,7	20,4	20,8	20,1
Handelsoverschot	<i>mld euro</i>	4,3	14,1	9,9	15,8	23,0	27,1	2,9	2,1	2,6
Invoerprijzen	<i>1990=100</i>	100,0	92,0	93,4	107,2	111,6	106,000	106,8	107,3	108,2
Uitvoerprijzen	<i>1990=100</i>	100,0	94,9	93,6	106,4	109,1	103,500	102,0	98,7	103,5
Ruilvoet	<i>1990=100</i>	100,0	103,2	100,2	99,3	97,8	97,700	95,5	91,9	95,7
Overige gegevens										
Consumentenvertrouwen		.	4,4	13,9	24,0	-0,9	-20,3	-31,0	-33,1	-32,0
Economisch klimaat		.	6,3	5,1	24,1	-24,8	-39,1	-52,3	-55,9	-54,1
Koopbereidheid		.	3,1	19,8	23,9	15,0	-7,7	-16,8	-17,8	-17,2
Producentenvertrouwen in de industrie ²⁾		.	.	.	6,8	-1,1	-1,6	-0,8	-2,4	-0,7

¹⁾ Op 9 september zijn eerder gepubliceerde uitkomsten over de periode juni 2002 t/m juni 2003 herzien.

²⁾ Na verwijdering seizoeninvloeden.

2003										
dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	
										Banking
5 784,9	5 779,7	5 823,4	5 859,5	5 948,6	5 993,4	5 990,0	5 987,6			Eurozone liquidity (M3)
2 424,5	2 340,8	2 351,8	2 397,8	2 425,7	2 458,0	2 501,1	2 480,5			Eurozone money (M1)
18 859,3	18 977,9	19 179,2	19 186,2	19 319,4	19 490,1	19 525,4	19 474,4			Eurozone MFI's, balance sheet total
1 356,4	1 358,6	1 396,7	1 407,0	1 409,5	1 434,2	1 450,4	1 440,9	1 452,6		Dutch MFI's, balance sheet total
										Saving and borrowing
										Savings at saving institutions
1,9	2,4	1,7	1,0	1,4	2,5	1,3	2,0	0,8		Savings deposits
167,8	170,1	171,9	172,8	174,2	176,7	178,1	180,1	181,8		Consumer credit granted
0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9	0,8	1,0	0,9		Consumer credits, outstanding amounts
16,4	16,4	16,4	16,5	16,5	16,6	16,5	16,6	16,7		Newly registered mortgages on:
										residential and residential/commercial property
11,7	6,0	7,2	8,8	8,5	9,5	8,4	10,2	9,5		o.w. residential
10,0	5,5	6,6	7,1	7,8	8,7	7,9	9,4	8,0		other real estate
4,5	2,1	3,5	3,0	2,1	2,0	2,1	3,3	5,0		Money market
										Repo rate ECB
2,75	2,75	2,75	2,50	2,50	2,50	2,00	2,00	2,00	2,00	Call money
3,09	2,79	2,76	2,75	2,56	2,56	2,21	2,08	2,10	2,02	One-month Euribor
2,98	2,85	2,77	2,60	2,58	2,52	2,18	2,13	2,12	2,13	Gold price
10,65	11,02	10,94	10,36	9,93	10,07	10,02	10,12	10,57	11,06	Exchange rates
										US dollar
1,02	1,06	1,08	1,08	1,08	1,16	1,17	1,14	1,11	1,12	English pound
0,64	0,66	0,67	0,68	0,69	0,71	0,70	0,70	0,70	0,70	Japanese Yen
124,22	126,12	128,60	128,15	130,12	135,83	138,05	134,99	132,38	128,94	Capital market
										Average yield to maturity
3,43	3,22	3,04	3,09	3,19	2,84	2,62	2,95	3,30	3,27	short-term
3,97	3,75	3,49	3,54	3,65	3,31	3,09	3,49	3,81	3,81	medium-term
4,36	4,19	3,97	4,01	4,13	3,79	3,60	3,97	4,18	4,20	long-term
										Amsterdam Stock Exchange
										CBS stock price index
462,1	424,3	387,8	372,1	409,7	410,5	426,8	453,4	470,7	440,0	shares
130,9	131,9	133,6	132,6	132,2	135,4	134,7	130,7	130,2	132,4	bonds
										CBS total return index
916,0	841,3	769,0	739,3	825,0	834,7	867,8	926,5	967,8	904,9	shares
410,3	414,4	418,0	417,1	418,1	426,9	427,1	422,7	422,4	427,9	bonds
										Insurance
0,5	1,0	0,7	0,6	0,5	0,5	0,4	0,5	0,4		New personal life insurance policies
										Price index numbers
116,5	118,3	120,0	119,0	116,3	114,5	114,6	114,9	115,9		Producer prices, industry
126,0	127,0	127,0	127,0	127,0	128,0	127,0	127,0	128,0		Costs of rebuilding of dwellings
107,9	108,4	109,0	109,9	110,0	110,0	109,5	109,7	110,0		Consumer prices
										all households
										International trade
16,7	17,3	17,1	18,3	16,6	16,7	16,3	16,3			import
19,1	19,7	19,3	20,9	18,5	18,9	19,1	18,7			export
2,4	2,4	2,3	2,6	1,9	2,3	2,7	2,4			trade surplus
106,5	105,4	106,1	104,7							import prices
105,7	101,4	98,9	100,9							export prices
99,2	96,2	93,3	96,4							terms of trade
										Other data
-30,4	-33,8	-36,5	-37,6	-38,2	-34,6	-36,1	-38,8	-32,4	-33,9	Consumer confidence
-50,8	-58,3	-62,4	-64,8	-64,9	-56,0	-57,8	-62,6	-48,5	-49,4	Economic environment
-16,9	-17,5	-19,2	-19,5	-20,3	-20,3	-21,7	-22,9	-21,7	-23,6	Propensity to consume
-1,7	-3,8	-6,8	-6,6	-5,3	-7,2	-10,1	-7,4	-7,0	-4,8	Producers' confidence

Banken

Tabel 1.1
Balans van de in Nederland gevestigde monetair financiële instellingen, exclusief De Nederlandsche Bank (ultimo)

	Nederland					Eurozone				
	2003					2003				
	april	mei	juni	juli	aug.	maart	april	mei	juni	juli
	<i>mld euro</i>									
Activa										
1. Leningen aan ingezetenen van het eurogebied	920,0	945,8	939,5	943,5	960,2	11 735,4	11 798,9	11 892,3	11 882,2	11 863,8
a. Monetair financiële instellingen	235,1	252,3	240,9	237,3	250,4	4 076,6	4 109,0	4 190,8	4 143,4	4 097,3
b. Overheid	34,9	35,5	37,4	36,7	36,0	804,6	799,2	794,8	795,8	803,2
c. Overige	650,1	658,0	661,2	669,5	673,7	6 854,2	6 890,7	6 906,6	6 943,0	6 963,3
2. Aangehouden effecten m.u.v. aandelen, uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied	134,8	139,0	141,4	141,4	140,7	2 830,2	2 852,5	2 896,5	2 887,3	2 913,0
a. Monetair financiële instellingen	21,2	21,6	21,6	21,6	21,7	1 234,5	1 223,0	1 233,8	1 243,1	1 260,0
b. Overheid	86,0	89,3	90,7	91,2	90,7	1 210,0	1 226,2	1 256,6	1 238,6	1 249,8
c. Overige	27,6	28,2	29,1	28,6	28,3	385,7	403,4	406,1	405,6	403,2
3. Aangehouden aandelen en deelnemingen uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied	37,7	37,7	37,5	38,7	38,4	818,3	837,2	854,1	849,3	883,4
a. Monetair financiële instellingen	14,3	14,8	13,7	15,6	15,1	260,4	260,9	265,6	267,0	.
b. Overige	23,4	22,9	23,9	23,1	23,4	557,9	576,3	588,5	582,5	.
4. Geldmarktpapier	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	66,8	69,6	70,7	68,9	68,8
5. Externe activa	259,6	255,3	267,6	258,5	249,0	2 545,1	2 564,8	2 544,4	2 625,2	2 605,5
6. Vaste activa	6,1	6,1	6,1	6,1	6,1	160,8	158,8	159,4	158,3	158,6
7. Overige activa	51,3	50,3	58,1	52,7	58,2	1 029,6	1 037,6	1 072,7	1 054,2	981,3
8. Totaal activa = totaal passiva	1 409,5	1 434,2	1 450,4	1 440,9	1 452,6	19 186,2	19 319,4	19 490,1	19 525,4	19 474,4
Passiva										
9. Chartale geldomloop						0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
10. Deposito's van ingezetenen van het eurogebied	747,3	762,3	768,8	761,7	768,7	10 319,0	10 350,2	10 517,3	10 545,9	10 500,5
a. Monetair financiële instellingen	266,5	266,2	276,2	268,7	271,7	4 198,7	4 200,8	4 310,1	4 303,4	4 258,3
b. Centrale overheid	1,5	1,3	1,8	2,0	2,6	125,5	117,8	124,2	147,3	121,2
c. Overige overheid en overige ingezetenen van het eurogebied	479,3	494,7	490,7	491,0	494,4	5 994,7	6 031,6	6 082,9	6 095,1	6 121,0
(1) giraal	154,7	160,7	159,7	155,8	156,9	1 970,2	1 989,4	2 014,1	2 063,0	.
(2) met vaste looptijd	151,0	157,3	152,4	154,0	154,7	2 277,5	2 283,3	2 304,8	2 271,5	.
(3) met opzegtermijn	173,2	176,5	178,6	181,1	182,4	1 522,3	1 528,4	1 532,7	1 545,6	.
(4) repo's	0,4	0,2	0,1	0,1	0,4	224,0	230,5	231,4	214,8	.
11. Aandelen/participaties in geldmarktfondsen en geldmarktpapier						617,6	632,6	641,9	640,1	649,4
12. Geldmarktpapier en schuldbewijzen	225,2	223,0	232,1	238,4	240,3	3 045,9	3 064,4	3 062,5	3 082,8	3 116,1
13. Kapitaal en reserves	63,0	64,3	64,6	64,9	65,2	1 115,8	1 116,9	1 120,5	1 128,8	1 137,7
14. Externe passiva	298,8	304,3	303,2	294,8	295,7	2 665,4	2 687,9	2 625,3	2 640,4	2 652,5
15. Overige passiva	75,2	80,3	81,6	81,1	82,7	1 422,6	1 467,5	1 522,6	1 487,4	1 418,2

Bron: De Nederlandsche Bank N.V. en ECB.

Tabel 1.2
Monetaire balans van De Nederlandsche Bank en het Eurosystem (ultimo)

	De Nederlandsche Bank					Eurosystem				
	2003					2003				
	april	mei	juni	juli	aug.	maart	april	mei	juni	juli
	<i>mld euro</i>									
Activa										
1. Leningen aan ingezetenen van het eurogebied	13,6	22,0	15,5	8,7	15,2	411,8	369,6	444,7	469,3	437,3
a. Monetair financiële instellingen	13,6	22,0	15,5	8,7	15,2	387,0	344,9	420,0	445,0	412,9
b. Overheid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	24,1	24,1	24,0	23,7	23,7
c. Overige	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,6	0,7	0,6	0,7
2. Aangehouden effecten m.u.v. aandelen, uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied	9,4	9,3	9,1	9,0	9,0	105,2	107,6	112,0	114,2	115,3
a. Monetair financiële instellingen	1,6	1,6	1,4	1,4	1,4	9,5	9,6	10,4	10,0	9,6
b. Overheid	7,5	7,4	7,4	7,3	7,4	94,8	97,1	100,5	103,1	104,6
c. Overige ingezetenen	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,8	0,8	1,0	1,1	1,1
3. Aangehouden aandelen en deelnemingen uitgegeven door ingezetenen van het eurogebied	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	12,5	13,0	12,2	12,4	12,5
a. Monetair financiële instellingen	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	5,1	5,1	4,4	4,4	.
b. Overige ingezetenen	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	7,5	7,9	7,7	8,0	.
4. Externe activa	19,2	18,5	18,8	19,7	21,6	350,2	341,5	334,0	335,2	337,9
5. Vaste activa	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	11,9	12,0	11,9	12,0	12,2
6. Overige activa	2,7	2,8	2,8	2,7	2,5	123,6	128,2	131,0	131,5	133,4
7. Totaal activa = totaal passiva	45,3	53,0	46,7	40,6	48,8	1 015,1	971,9	1 045,8	1 074,6	1 048,5
Passiva										
8. Chartale geldomloop	18,5	18,7	19,1	19,7	19,7	365,4	378,7	384,1	391,4	403,6
9. Deposito's	12,5	20,5	13,9	6,6	13,4	345,8	292,1	361,9	379,4	334,4
a. Monetair financiële instellingen	12,4	20,5	13,9	6,6	13,4	279,0	233,2	297,6	307,9	266,1
b. Overheid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	50,7	42,0	45,9	52,6	52,3
c. Overige ingezetenen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	16,2	16,9	18,4	18,9	16,0
10. Geldmarktpapier en schuldbewijzen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,7	2,7	2,7	2,6	2,6
11. Kapitaal en reserves	11,0	11,4	11,5	11,7	12,7	149,2	144,6	141,0	143,1	145,2
12. Externe passiva	2,0	1,8	1,6	2,0	2,4	28,7	27,7	28,1	29,8	31,7
13. Overige passiva	1,4	0,6	0,6	0,6	0,6	123,3	126,1	127,9	128,3	131,1

Bron: De Nederlandsche Bank N.V. en ECB.

Tabel 1.3
Monetaire aggregaten

	Nederland					Eurozone				
	2003					2003				
	april	mei	juni	juli	aug.	maart	april	mei	juni	juli
	<i>mld euro</i>									
Chartale geldomloop	16,3	16,9	17,3	17,6	17,9	327,2	336,3	343,8	351,0	361,5
Girale deposito's	154,8	160,7	159,7	155,8	156,9	2 070,6	2 089,4	2 114,2	2 150,1	2 119,0
Geldhoeveelheid (M1)	171,0	177,6	177,0	173,4	174,8	2 397,8	2 425,7	2 458,0	2 501,1	2 480,5
Deposito's met vaste looptijd t/m 2 jaar	95,2	94,6	89,0	91,6	91,6	1 073,2	1 081,9	1 096,9	1 060,5	1 063,6
Deposito's met opzegtermijn t/m 3 maanden	173,2	176,5	178,5	181,1	182,4	1 514,3	1 523,7	1 531,0	1 546,0	1 554,1
Secundaire liquiditeiten (M2)	439,4	448,7	444,5	446,0	448,7	4 985,3	5 031,2	5 085,9	5 107,6	5 098,2
Repo's	0,4	0,2	0,1	0,1	0,4	224,0	230,5	231,4	215,0	218,8
Aandelen/participaties in geldmarktfondsen en geldmarktpapier	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	550,8	563,0	571,1	571,2	580,5
Schuldbewijzen met looptijd t/m 2 jaar	24,7	23,6	24,8	24,0	22,2	99,4	124,0	105,0	96,3	90,0
Liquiditeitenmassa (M3)	464,4	472,6	469,4	470,1	471,3	5 859,5	5 948,6	5 993,4	5 990,0	5 987,6

Bron: De Nederlandse Bank N.V. en ECB.

Sparen en lenen

Tabel 2.1
Spaargelden

	2002			2003							
	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.
<i>mln euro</i>											
Stortingen	7 298	6 444	7 862	14 024	8 450	8 515	10 644	9 413	9 235	10 684	8 411
w.v. op deposito's											
met opzegtermijn	5 470	4 529	5 464	8 563	6 853	6 842	8 755	7 932	7 891	9 077	7 047
met vaste looptijd	1 828	1 915	2 398	5 461	1 597	1 673	1 889	1 481	1 344	1 607	1 364
Terugbetalingen	6 934	6 837	7 791	12 295	6 735	7 570	9 542	7 330	7 916	8 926	7 587
w.v. op deposito's											
met opzegtermijn	4 663	4 826	5 042	5 401	5 027	5 226	7 753	5 589	6 146	7 314	6 065
met vaste looptijd	2 271	2 011	2 749	6 894	1 708	2 344	1 789	1 741	1 770	1 612	1 522
Spaarverschil	364	-393	71	1 729	1 715	945	1 102	2 083	1 319	1 758	824
Bijgeschreven rente	512	192	1 788	623	21	37	306	398	25	284	19
Besparingen	876	-201	1 859	2 352	1 736	982	1 408	2 481	1 344	2 042	843
Correcties en statistische verschillen	0	1	0	4	-3	2	-1	-1	0	0	857
<i>mld euro</i>											
Tegood op deposito's (ultimo)	166,1	165,9	167,8	170,1	171,9	172,8	174,2	176,7	178,1	180,1	181,8
w.v.											
deposito's met opzegtermijn	141,1	141,0	143,2	146,9	148,8	150,4	151,7	154,4	156,2	158,3	160,1
deposito's met vaste looptijd	25,0	24,9	24,6	23,2	23,1	22,4	22,5	22,3	21,9	21,9	21,7

Bron: De Nederlandsche Bank.

Tabel 2.2
Verstrekt consumptief krediet

	2002		2003								Trend ¹⁾
	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	
<i>mln euro</i>											%
Gemeentelijke kredietbanken											
Aflopend krediet	6	6	5	7	5	5	5	4	7	4	-11
Doorlopend krediet	6	7	5	6	5	7	5	5	6	6	40
Totaal	12	12	10	13	10	12	9	10	13	10	10
Banken en creditcardorganisaties											
Aflopend krediet	24	20	22	20	22	22	21	21	24	22	-10
Doorlopend krediet	298	277	267	258	261	241	282	228	277	280	4
Spaar-/leenkrediet	2	3	2	3	7	4	5	5	7	6	44
Creditcard krediet	179	213	188	183	200	188	218	214	282	230	5
Totaal	503	512	478	464	490	455	526	467	590	538	4
Financieringsmaatschappijen											
Aflopend krediet	52	45	67	50	55	55	55	56	77	55	-1
Doorlopend krediet	226	215	199	192	219	244	220	205	243	202	1
Spaar-/leenkrediet	16	15	17	18	18	18	16	15	18	14	-10
Totaal	293	275	283	261	292	317	292	275	338	270	0
Postorderbedrijven											
Doorlopend krediet	38	37	50	41	44	50	37	42	52	41	6
Alle maatschappijen											
Aflopend krediet	81	71	94	77	82	83	81	81	108	81	-4
Doorlopend krediet	568	535	521	498	529	541	544	479	578	528	3
Spaar-/leenkrediet	18	17	18	21	25	22	21	19	25	20	-2
Creditcard krediet	179	213	188	183	200	188	218	214	282	230	5
Totaal	846	836	821	779	835	834	864	794	992	859	3

¹⁾ De procentuele groei van de laatste twaalf maanden t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder.

Tabel 2.3
Uitstaand debiteurensaldo per ultimo

	Aantal uitstaande contracten					Uitstaand debiteurensaldo					Trend ¹⁾
	2003					2003					
	april	mei	juni	juli	aug.	april	mei	juni	juli	aug.	
	<i>x 1 000</i>					<i>mln euro</i>					<i>%</i>
Gemeentelijke kredietbanken											
Aflopend krediet	94	93	90	90	89	168	167	163	160	163	-9
Doorlopend krediet	13	14	13	15	15	79	80	79	80	81	1
Totaal	107	107	104	104	104	247	247	242	240	244	-6
Banken en creditcardorganisaties											
Aflopend krediet	115	113	112	110	108	619	610	601	596	588	-17
Doorlopend krediet	977	977	973	974	972	6 059	6 072	6 074	6 117	6 164	7
Spaar-/leenkrediet	26	27	27	27	28	422	425	430	436	443	18
Creditcard krediet	579	584	574	577	597	853	867	853	858	888	17
Totaal	1 697	1 702	1 686	1 688	1 704	7 954	7 974	7 958	8 008	8 082	6
Financieringsmaatschappijen											
Aflopend krediet	346	345	345	346	344	1 658	1 657	1 660	1 671	1 666	-5
Doorlopend krediet	1 711	1 719	1 726	1 736	1 743	5 079	5 105	5 113	5 132	5 152	4
Spaar-/leenkrediet	64	64	64	64	63	1 019	1 013	1 006	1 002	997	-5
Totaal	2 121	2 128	2 135	2 145	2 150	7 756	7 775	7 779	7 805	7 815	1
Postorderbedrijven											
Doorlopend krediet	2 412	2 422	2 391	2 449	2 402	562	564	562	571	570	12
Alle maatschappijen											
Aflopend krediet	555	551	547	546	542	2 445	2 434	2 424	2 427	2 417	-9
Doorlopend krediet	5 113	5 132	5 103	5 173	5 131	11 779	11 820	11 828	11 900	11 966	6
Spaar-/leenkrediet	90	91	91	91	91	1 442	1 438	1 436	1 439	1 440	1
Creditcard krediet	579	584	574	577	597	853	867	853	858	888	17
Totaal	6 338	6 358	6 315	6 386	6 361	16 519	16 560	16 541	16 624	16 710	4
Overtrekkingen op betaalrekeningen	3 003	2 562	2 694	2 789	2 843	6 055	5 646	5 793	5 939	5 945	2

¹⁾ De procentuele groei van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

Tabel 2.4
Stroomgegevens consumptief krediet

	2002		2003								Trend ¹⁾
	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	
	<i>mln euro</i>										
Debiteurensaldo bij aanvang periode											
Aflopend krediet	2 603	2 562	2 530	2 515	2 491	2 470	2 445	2 434	2 424	2 427	-9
Doorlopend krediet	11 542	11 635	11 661	11 622	11 664	11 721	11 779	11 820	11 828	11 900	6
Spaar-/leenkrediet	1 429	1 425	1 426	1 427	1 432	1 438	1 442	1 438	1 436	1 439	1
Creditcard krediet	802	807	820	852	837	870	853	867	853	858	18
Totaal	16 376	16 429	16 437	16 416	16 424	16 499	16 519	16 560	16 541	16 624	4
Verstrekt krediet											
Aflopend krediet	81	71	94	77	82	83	81	81	108	81	-4
Doorlopend krediet	568	535	521	498	529	541	544	479	578	528	3
Spaar-/leenkrediet	18	17	18	21	25	22	21	19	25	20	-2
Creditcard krediet	179	213	188	183	200	188	218	214	282	230	5
Totaal	846	836	821	779	835	834	864	794	992	859	3
Kredietvergoeding											
Aflopend krediet	16	14	16	14	15	15	14	14	16	15	-17
Doorlopend krediet	89	89	89	89	88	87	92	88	89	91	4
Spaar-/leenkrediet	10	10	10	10	9	10	10	10	9	10	-10
Creditcard krediet	8	9	9	9	9	9	9	9	9	10	24
Totaal	123	122	125	122	120	121	125	120	123	125	1
Aflossingen											
Aflopend krediet	138	117	125	115	117	123	106	105	121	106	-14
Doorlopend krediet	564	598	649	546	560	569	595	559	595	553	4
Spaar-/leenkrediet	31	27	27	25	29	28	34	31	31	28	-33
Creditcard krediet	183	208	166	206	175	213	214	237	286	211	6
Totaal	916	950	967	892	881	935	948	933	1 032	897	0
Debiteurensaldo per ultimo periode											
Aflopend krediet	2 562	2 530	2 515	2 491	2 470	2 445	2 434	2 424	2 427	2 417	-9
Doorlopend krediet	11 635	11 661	11 622	11 664	11 721	11 779	11 820	11 828	11 900	11 966	6
Spaar-/leenkrediet	1 425	1 426	1 427	1 432	1 438	1 442	1 438	1 436	1 439	1 440	1
Creditcard krediet	807	820	852	837	870	853	867	853	858	888	17
Totaal	16 429	16 437	16 416	16 424	16 499	16 519	16 560	16 541	16 624	16 710	4

¹⁾ Stroomgrootheden: De procentuele groei van de laatste twaalf maanden t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder.
Standen: De procentuele groei van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand een jaar eerder.

Tabel 2.5
Nieuw ingeschreven hypotheek op onroerende goederen

	2002		2003							Trend ¹⁾
	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	
Aantal hypotheek na onderpand										
Woonhuizen	53 392	32 347	36 075	39 813	43 904	49 158	44 059	49 134	43 432	1
w.v. genomen door:										%
hypotheekbanken en bouwfondsen	17 695	9 966	11 352	12 067	13 249	14 428	12 424	14 657	13 262	-1
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	6 082	3 406	3 455	3 648	4 247	4 590	4 014	4 490	3 670	-21
banken	22 260	14 131	15 509	17 508	18 964	21 802	19 766	21 480	18 940	-3
andere rechtspersonen	4 961	3 299	3 961	4 453	5 075	5 632	5 200	5 686	5 232	70
particulieren	801	473	482	559	596	673	572	704	605	5
buitenland	1 593	1 072	1 316	1 578	1 773	2 033	2 083	2 117	1 723	24
Combinaties woonhuis/bedrijfspan	1 643	920	1 036	1 010	1 133	1 257	1 120	1 177	979	2
w.v. genomen door:										%
hypotheekbanken en bouwfondsen	764	425	424	392	468	475	427	479	357	-7
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	73	35	48	52	56	63	67	53	47	-7
banken	621	364	438	452	483	576	512	504	451	10
andere rechtspersonen	107	55	77	68	76	92	69	99	85	46
particulieren	63	31	42	37	43	41	36	34	32	1
buitenland	15	10	7	9	7	10	9	8	7	2
Bedrijfspan	1 445	987	965	912	1 009	1 039	973	1 117	846	-4
w.v. genomen door:										%
hypotheekbanken en bouwfondsen	534	357	341	333	350	370	313	381	313	-11
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	55	40	42	37	37	37	41	44	42	-5
banken	607	424	434	399	484	473	466	533	397	-2
andere rechtspersonen	148	96	94	91	90	93	86	96	58	23
particulieren	77	54	37	32	38	53	48	45	26	2
buitenland	24	16	17	20	10	13	19	18	10	-10
Bougrond en landelijke eigendommen	1 263	739	760	789	840	812	784	801	637	-19
w.v. genomen door:										%
hypotheekbanken en bouwfondsen	612	360	332	364	379	384	325	331	321	-22
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	98	49	43	50	44	41	39	58	36	-36
banken	397	240	269	258	325	292	298	309	204	-20
andere rechtspersonen	90	62	67	76	66	60	73	60	53	37
particulieren	52	14	39	32	19	28	37	31	16	-14
buitenland	14	14	10	9	7	7	12	12	7	-25
Ingeschreven hypotheekbedragen naar onderpand										
<i>mln euro</i>										
Woonhuizen	9 957	5 546	6 601	7 112	7 832	8 731	7 855	9 351	8 021	7
w.v. genomen door:										%
hypotheekbanken en bouwfondsen	3 519	1 811	2 338	2 262	2 466	2 682	2 418	3 159	2 571	6
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	1 084	555	590	606	696	753	631	745	627	-15
banken	4 071	2 432	2 697	3 136	3 396	3 802	3 405	3 932	3 420	1
andere rechtspersonen	852	491	665	719	872	1 019	894	1 010	977	100
particulieren	120	63	79	88	92	120	85	117	92	12
buitenland	311	193	232	303	309	356	424	386	336	17
Combinaties woonhuis/bedrijfspan	1 734	475	612	1 731	671	738	557	809	1 429	41
w.v. genomen door:										%
hypotheekbanken en bouwfondsen	502	210	217	195	323	288	227	363	203	-2
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	26	12	42	25	67	31	40	16	29	1
banken	391	176	208	296	220	336	252	266	280	3
andere rechtspersonen	74	52	51	86	46	42	28	71	32	63
particulieren	31	17	47	19	14	10	7	8	17	34
buitenland	709	7	47	1 111	2	31	3	85	868	1 251
Bedrijfspan	3 665	1 740	2 748	2 428	1 507	1 427	1 596	2 854	4 534	9
w.v. genomen door:										%
hypotheekbanken en bouwfondsen	474	416	293	323	388	392	350	430	346	-18
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	64	31	116	65	40	38	42	21	117	-53
banken	1 113	485	680	673	614	698	679	941	2 215	-15
andere rechtspersonen	384	634	1 005	166	299	169	192	189	173	114
particulieren	79	36	18	18	20	41	78	490	49	64
buitenland	1 551	138	636	1 182	148	90	257	783	1 635	90
Bougrond en landelijke eigendommen	796	402	745	568	590	528	467	489	424	-16
w.v. genomen door:										%
hypotheekbanken en bouwfondsen	289	215	202	265	207	182	164	190	179	-12
verzekeraars, spaarkassen en pensioenfondsen	29	19	11	12	14	13	14	17	11	-33
banken	281	129	120	191	291	261	148	231	175	-14
andere rechtspersonen	182	28	61	73	59	45	79	37	44	-15
particulieren	12	6	23	26	17	26	47	11	7	-24
buitenland	3	6	327	2	2	2	15	2	9	-35

¹⁾ De procentuele groei van de laatste twaalf maanden t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder.

Bron: Kadaster.

Tabel 2.6
Regionale spreiding van de nieuw ingeschreven woninghypotheken ¹⁾

	Aantal ingeschreven hypotheeken			Ingeschreven hypotheekbedragen							Trend ²⁾
	2003			2003							
	juni	juli	aug.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	
	<i>mln euro</i>										%
Groningen											
Oost-Groningen	487	542	464	46	58	57	72	60	67	56	21
Delfzijl e.o.	128	139	151	10	13	16	15	13	16	17	8
overig Groningen	964	1 017	952	100	110	134	157	132	143	130	7
totaal	1 579	1 698	1 567	155	180	207	245	205	226	203	11
Friesland											
Noord-Friesland	995	1 096	987	101	113	129	133	131	156	136	14
Zuidwest-Friesland	285	318	292	37	40	43	49	43	51	44	7
Zuidoost-Friesland	550	612	639	52	62	89	88	86	97	102	4
totaal	1 830	2 026	1 918	190	215	261	270	260	304	281	9
Drenthe											
Noord-Drenthe	519	551	496	56	59	65	91	73	83	74	3
Zuidoost-Drenthe	579	602	536	55	61	76	82	79	84	79	14
Zuidwest-Drenthe	359	376	296	38	45	55	54	50	56	44	7
totaal	1 457	1 529	1 328	149	165	197	227	203	223	197	8
Overijssel											
Noord-Overijssel	898	937	772	105	122	145	176	140	148	122	20
Zuidwest-Overijssel	425	455	409	49	64	65	86	68	79	76	16
Twente	1 623	1 744	1 534	199	217	250	281	236	268	236	14
totaal	2 946	3 136	2 715	352	403	461	543	444	495	435	16
Gelderland											
Veluwe	1 683	1 853	1 496	230	271	294	323	293	344	274	15
Achterhoek	961	1 135	985	124	130	153	157	151	188	163	10
Arnhem/Nijmegen	1 796	2 130	1 719	257	262	316	344	299	391	316	12
Zuidwest-Gelderland	557	669	533	73	79	77	105	107	134	104	17
totaal	4 997	5 787	4 733	684	742	841	929	850	1 057	858	13
Utrecht	3 024	3 186	3 000	449	529	552	610	569	641	623	2
Noord-Holland											
Kop van Noord-Holland	1 096	1 161	1 238	143	154	171	181	158	192	185	15
Alkmaar e.o.	720	664	638	103	115	121	128	118	119	113	13
IJmond	453	518	496	62	72	74	92	80	92	86	17
Agglomeratie Haarlem	567	587	584	85	87	108	126	104	122	121	2
Zaanstreek	376	379	400	41	66	63	66	60	59	64	1
Groot-Amsterdam	2 106	2 390	2 247	335	421	435	469	440	503	466	-1
Het Gooi en Vechtstreek	603	655	641	111	116	132	160	142	141	150	-2
totaal	5 921	6 354	6 244	880	1 030	1 104	1 222	1 103	1 228	1 184	4
Zuid-Holland											
Agglomeratie Leiden en Bollenstreek	1 035	1 058	927	157	171	168	214	204	209	192	12
Agglomeratie 's-Gravenhage	2 082	2 241	1 991	291	308	373	402	406	428	361	6
Delft en Westland	434	497	488	63	93	98	84	80	89	102	11
Oost-Zuid-Holland	767	802	717	114	137	118	143	128	143	126	8
Groot-Rijnmond	3 321	3 625	3 272	408	466	509	566	539	608	564	8
Zuidoost-Zuid-Holland	1 054	1 211	1 100	141	143	160	199	157	206	181	14
totaal	8 693	9 434	8 495	1 174	1 318	1 427	1 608	1 513	1 683	1 525	9
Zeeland											
Zeeuwsch-Vlaanderen	282	332	283	27	36	37	47	35	43	40	18
Overig Zeeland	685	802	807	85	95	110	121	96	123	124	26
totaal	967	1 134	1 090	111	131	147	168	131	166	164	24
Noord-Brabant											
West-Noord-Brabant	1 722	1 971	1 669	245	237	276	322	285	340	295	15
Midden-Noord-Brabant	1 260	1 511	1 184	170	170	196	235	210	265	218	16
Noordoost-Noord-Brabant	1 567	1 778	1 398	235	247	276	312	280	328	272	10
Zuidoost-Noord-Brabant	1 936	2 187	1 797	300	265	338	413	343	416	341	15
totaal	6 485	7 447	6 048	949	919	1 086	1 282	1 118	1 349	1 126	14
Limburg											
Noord-Limburg	700	855	689	102	88	111	124	113	138	119	11
Midden-Limburg	567	679	607	94	66	95	106	86	115	101	21
Zuid-Limburg	1 582	1 961	1 659	205	191	225	265	224	293	260	12
totaal	2 849	3 495	2 955	401	345	431	496	423	546	480	13
Flevoland	1 420	1 548	1 365	203	191	226	236	228	262	222	5
Gespreide ligging van de onderpanden	1 082	1 299	1 188	333	389	447	448	394	436	387	5
Totaal	43 250	48 073	42 646	6 031	6 557	7 386	8 283	7 439	8 615	7 686	9

¹⁾ Hypotheken op woonhuizen ten laste van particulieren.

²⁾ De procentuele groei van de laatste twaalf maanden t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder.

Bron: Kadaster.

Geldmarkt

Tabel 3.1
Rentetarieven op de geldmarkt ¹⁾

	2003								
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.
	%								
Officiële rentetarieven per ultimo									
Reporente ECB	2,75	2,75	2,50	2,50	2,50	2,00	2,00	2,00	2,00
Marginale beleningsrente ECB	3,75	3,75	3,50	3,50	3,50	3,00	3,00	3,00	3,00
Depositorente ECB	1,75	1,75	1,50	1,50	1,50	1,00	1,00	1,00	1,00
Wettelijke rente ²⁾	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	7,00	5,00	5,00
Heffings- en invorderingsrente bij belasting ³⁾	3,25	3,25	3,25	3,10	3,10	3,10	2,50	2,50	2,50
Rente op studieleningen ⁴⁾	3,73	3,73	3,73	3,73	3,73	3,73	3,73	3,73	3,73
Geldmarktrente									
Daggeld	2,79	2,76	2,75	2,56	2,56	2,21	2,08	2,10	2,02
Termijngelden zonder onderpand									
<i>Euribor</i>									
eenmaands	2,85	2,77	2,60	2,58	2,52	2,18	2,13	2,12	2,13
driemaands	2,83	2,69	2,53	2,53	2,40	2,15	2,13	2,14	2,15
zesmaands	2,76	2,58	2,45	2,47	2,31	2,08	2,09	2,17	2,18
twaalfmaands	2,70	2,50	2,41	2,45	2,25	2,01	2,08	2,28	2,26
<i>Kasgeldleningen overheid ⁵⁾</i>									
eenweeks	2,85	2,80	2,65	2,57	2,60	2,21	2,12	2,10	2,10
eenmaands	2,84	2,76	2,59	2,57	2,53	2,18	2,13	2,12	2,12
tweemaands	2,83	2,70	2,54	2,54	2,44	2,16	2,13	2,13	2,14
driemaands	2,81	2,67	2,51	2,51	2,41	2,15	2,13	2,14	2,15
zesmaands	2,74	2,56	2,43	2,45	2,31	2,08	2,09	2,17	2,18
negenmaands	2,70	2,51	2,41	2,43	2,26	2,01	2,07	2,25	2,23
twaalfmaands	2,68	2,49	2,40	2,43	2,25	2,01	2,07	2,27	2,25
<i>Kasgeldleningen overigen ⁵⁾</i>									
eenweeks	2,99	2,95	2,79	2,71	2,75	2,36	2,26	2,25	2,25
eenmaands	2,94	2,86	2,69	2,67	2,63	2,28	2,23	2,22	2,22
tweemaands	2,93	2,80	2,64	2,64	2,54	2,26	2,23	2,23	2,24
driemaands	2,91	2,77	2,61	2,61	2,51	2,25	2,23	2,24	2,25
zesmaands	2,84	2,66	2,53	2,55	2,41	2,18	2,19	2,27	2,28
negenmaands	2,80	2,61	2,51	2,53	2,36	2,11	2,17	2,35	2,33
twaalfmaands	2,78	2,59	2,50	2,53	2,35	2,11	2,17	2,37	2,35
<i>Driemaands Euro-dollardeposito's</i>	1,27	1,25	1,19	1,21	1,20	1,02	1,04	1,05	1,06

¹⁾ Maandgemiddelden, tenzij anders aangegeven.

²⁾ Vastgesteld door het Ministerie van Justitie.

³⁾ Vastgesteld door het Ministerie van Financiën.

⁴⁾ Geldig voor studieleningen verstrekt na 1 januari 1992. Vastgesteld door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

⁵⁾ Ontleend aan de adviesprijzen van de Vereniging van bemiddelaars in onderhandse leningen, gepubliceerd door Prebon Yamane (Nederland).

Bron: De Nederlandsche Bank N.V.

Tabel 3.2
Korte rente op de buitenlandse markten

	2002	2003							
	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.
	%								
Australië	4,83	4,80	4,75	4,76	4,79	4,78	4,67	4,72	.
Canada	2,83	2,86	2,91	3,20	3,29	3,32	3,21	2,99	.
Denemarken	3,05	2,95	2,79	2,63	2,63	2,49	2,14	2,11	2,14
Japan	0,05	0,04	0,04	0,05	0,04	0,03	0,04	0,04	.
Noorwegen	6,62	5,99	5,69	5,49	5,26	4,92	4,04	3,45	3,14
Polen	6,11	6,07	.	5,71	5,70	.	5,11	5,02	.
Tsjechië	2,60	2,70	2,50	2,40	2,50	2,50	2,30	2,30	2,10
Verenigde Staten	1,34	1,29	1,27	1,23	1,24	1,22	1,04	1,05	1,08
Verenigd Koninkrijk	3,95	3,91	3,69	3,58	3,58	3,57	3,57	3,42	3,45
Zuid-Korea	4,90	4,70	4,50	4,80	4,60	4,40	4,30	4,20	.
Zweden	3,67	3,65	3,61	3,41	3,42	3,18	2,81	2,68	2,71
Zwitserland	0,54	0,53	0,48	0,21	0,21	0,18	0,20	0,19	.
Euro-zone	2,94	2,83	2,69	2,53	2,54	2,41	2,15	2,13	2,14

Bron: OECD.

Tabel 3.3
Wisselkoersen en goudprijs

Land	Valuta	2003								Trend ¹⁾
		febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	
		<i>Per 1 euro</i>								%
Courante valuta ²⁾										
Australië	<i>Dollar</i>	1,81	1,79	1,78	1,79	1,76	1,72	1,71	1,70	-5
Canada	<i>Dollar</i>	1,63	1,59	1,59	1,60	1,58	1,57	1,56	1,53	-1
Denemarken	<i>Kroon</i>	7,43	7,43	7,43	7,42	7,42	7,43	7,43	7,43	0
Engeland	<i>Pond</i>	0,67	0,68	0,69	0,71	0,70	0,70	0,70	0,70	11
Estland	<i>Kroon</i>	15,65	15,65	15,65	15,65	15,65	15,65	15,65	15,65	0
Hongarije	<i>Florint</i>	245,12	245,59	245,59	245,79	261,21	263,73	259,56	255,46	5
Hongkong	<i>Dollar</i>	8,40	8,43	8,46	9,03	9,10	8,87	8,69	8,74	14
Japan	<i>Yen</i>	128,60	128,15	130,12	135,83	138,05	134,99	132,38	128,94	9
Nieuw-Zeeland	<i>Dollar</i>	1,95	1,95	1,97	2,01	2,01	1,94	1,91	1,92	-8
Noorwegen	<i>Kroon</i>	7,54	7,84	7,83	7,87	8,16	8,29	8,26	8,20	11
Polen	<i>Zloty</i>	4,17	4,34	4,30	4,33	4,43	4,44	4,37	4,46	10
Slovenië	<i>Tolar</i>	231,37	231,77	232,31	232,99	233,64	234,42	235,00	224,73	-1
Tsjechië	<i>Kroon</i>	31,64	31,75	31,62	31,39	31,43	31,84	32,29	32,35	7
Verenigde Staten	<i>Dollar</i>	1,08	1,08	1,08	1,16	1,17	1,14	1,11	1,12	14
Zuid-Afrika	<i>Rand</i>	8,93	8,70	8,32	8,91	9,24	8,58	8,24	8,21	-21
Zweden	<i>Kroon</i>	9,15	9,23	9,15	9,16	9,13	9,18	9,24	9,07	-1
Zwitserland	<i>Frank</i>	1,47	1,47	1,50	1,52	1,54	1,55	1,54	1,55	6
Incourante valuta ³⁾										
Bahrayn	<i>Dinar</i>	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0,40	0
Cyprus	<i>Pond</i>	0,58	0,59	0,59	0,59	0,59	0,59	0,59	0,59	3
Egypte	<i>Pond</i>	6,02	6,64	6,64	7,28	7,28	7,28	7,05	7,28	54
Filipijnen	<i>Peso</i>	60,61	59,17	60,61	64,10	62,31	64,10	62,31	64,10	8
IJsland	<i>Kroon</i>	86,70	86,70	84,34	87,02	89,89	89,02	89,36	90,24	4
India	<i>Rupee</i>	51,14	50,56	51,86	54,80	52,34	51,97	50,76	53,42	23
Indonesië ⁴⁾	<i>Rupiah</i>	84,75	84,75	84,75	84,75	84,75	101,01	94,34	98,04	11
Israël	<i>Shekel</i>	5,43	5,43	5,43	5,43	5,43	5,43	5,19	5,43	18
Kenia	<i>Shilling</i>	86,58	86,58	86,58	89,69	89,69	89,69	86,58	93,46	-15
Kuwayt	<i>Dinar</i>	0,33	0,33	0,33	0,36	0,35	0,35	0,33	0,34	14
Malawi	<i>Kwacha</i>	31,48	31,48	31,48	31,48	31,48	31,48	31,48	31,48	0
Malaysia	<i>Ringgit</i>	3,86	3,86	3,90	4,12	4,12	4,12	4,12	4,12	14
Malta	<i>Lira</i>	0,43	0,43	0,43	0,43	0,43	0,43	0,43	0,43	4
Marokko	<i>Dirham</i>	10,74	10,89	10,89	11,06	10,89	10,69	10,69	10,79	8
Mexico	<i>Peso</i>	11,73	11,73	11,73	13,11	13,11	12,38	12,38	13,11	26
Ned. Antillen	<i>Gulden</i>	1,92	1,92	1,97	2,11	2,04	2,05	1,94	2,04	15
Oman	<i>Rial</i>	0,42	0,42	0,43	0,46	0,45	0,45	0,42	0,45	16
Pakistan	<i>Rupee</i>	44,05	44,05	44,05	44,05	44,05	44,05	44,05	44,05	0
Qatar	<i>Riyal</i>	3,99	3,99	3,99	4,47	4,47	4,30	4,06	4,22	16
Saudi-Arabië	<i>Riyal</i>	4,07	4,11	4,23	4,52	4,43	4,40	4,17	4,38	19
Singapore	<i>Dollar</i>	1,89	1,91	1,97	2,05	2,03	2,03	1,92	1,99	13
Sri Lanka	<i>Rupee</i>	90,50	90,50	90,50	90,50	90,50	90,50	98,52	98,52	-11
Thailand	<i>Baht</i>	45,47	47,62	47,62	49,98	49,98	48,54	45,43	46,47	10
Tunesië	<i>Dinar</i>	1,41	1,46	1,46	1,51	1,51	1,49	1,46	1,48	5
Ver. Arabische Emiraten	<i>Dirham</i>	4,02	4,07	4,14	4,47	4,30	4,30	4,07	4,30	19
Zimbabwe	<i>Dollar</i>	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	36,73	0
		<i>euro</i>								
Goud ⁵⁾		10,94	10,36	9,93	10,07	10,02	10,12	10,57	11,06	4

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

²⁾ Maandgemiddelden, gebaseerd op informatieve wisselkoersen zoals die door De Nederlandsche Bank dagelijks om 14.15 uur worden vastgesteld (middenkoersen).

³⁾ Informatie (midden) koersen geldend ultimo van de maand, gebaseerd op gegevens van het GWK.

⁴⁾ Notering per 1 eurocent.

⁵⁾ 1 gram fijn. Laattprijs, dagelijks vastgesteld om ca. 14.00 uur; biedprijs is 0,32 euro lager; Bron: Engeldhard Clal Drijfhout Edelmetaalbedrijven N.V.

Kapitaalmarkt

Tabel 4.1
Rente op de kapitaalmarkt ¹⁾

	2003								
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.
	%								
Openbare kapitaalmarkt									
<i>Effectief rendement obligatieleningen ²⁾</i>									
Aflosbare staatsleningen w.v. naar gemiddeld resterende looptijd:	3,85	3,67	3,72	3,83	3,51	3,31	3,64	3,87	3,87
2 tot 3 jaar	2,86	2,65	2,69	2,78	2,45	2,25	2,51	2,89	2,79
3 tot 4 jaar	3,12	2,96	2,98	3,07	2,72	2,52	2,82	3,18	3,13
4 tot 5 jaar	3,31	3,11	3,20	3,31	2,97	2,72	3,07	3,43	3,41
5 tot 6 jaar	3,55	3,28	3,33	3,43	3,08	2,85	3,27	3,64	3,62
6 tot 7 jaar	3,75	3,50	3,54	3,67	3,37	3,15	3,53	3,82	3,81
7 tot 8 jaar	3,93	3,68	3,73	3,84	3,49	3,27	3,68	3,98	3,99
8 tot 9 jaar	4,09	3,86	3,89	4,01	3,67	3,45	3,84	4,09	4,11
9 tot 10 jaar	4,19	3,97	4,01	4,13	3,79	3,60	3,97	4,18	4,20
10 tot 11 jaar	4,17	4,05	4,11	4,22	3,90	3,71	3,95	.	.
19 tot 20 jaar	4,65	4,61	4,67	4,77	4,50	4,37	4,65	4,69	4,75
20 tot 21 jaar	4,83	.	.	.	.	.	.	.	.
24 tot 25 jaar	4,73	4,70	4,77	4,87	4,63	4,52	4,81	4,84	4,89
25 tot 26 jaar	4,91	.	.	.	.	.	.	.	.
3 tot 5 jaar	3,22	3,04	3,09	3,19	2,84	2,62	2,95	3,30	3,27
5 tot 8 jaar	3,75	3,49	3,54	3,65	3,31	3,09	3,49	3,81	3,81
3 tot 8 jaar	3,53	3,31	3,36	3,47	3,12	2,90	3,28	3,61	3,59
Vijf langste staatsleningen ³⁾	4,35	4,21	4,25	4,36	4,05	3,87	4,17	4,30	4,33
Nieuwste 10-jarige staatslening	4,23	4,05	4,11	4,22	3,90	3,71	4,03	4,18	4,20
Eeuwigdurende staatsleningen	5,01	4,88	4,89	5,02	4,87	4,67	4,77	4,85	4,93
Gewone obligaties t.l.v. banken	4,17	3,96	3,96	3,97	3,63	3,41	3,70	3,98	3,95
Pand- en bankbrieven	4,12	3,94	3,97	4,08	3,65	3,40	3,63	3,98	3,93
Kapitaalobligaties	4,44	4,24	4,44	4,44	3,97	3,71	3,99	4,22	4,16
Onderhandse kapitaalmarkt									
<i>Hypothecaire leningen</i>									
Nieuw ingeschreven gewone hypotheek op onroerende goederen	4,87	4,68	4,52	4,48	4,51	4,39	4,26	4,28	.
Eerste hypotheek op woonhuizen (ultimo) ⁴⁾									
laagste	4,60	4,40	4,40	4,40	4,10	3,90	4,10	4,10	4,10
hoogste	5,80	5,80	5,80	5,80	4,60	4,40	5,15	5,15	5,15
<i>Onderhandse leningen ⁵⁾</i>									
Lagere overheid									
5 jaar fixe	3,65	3,41	3,44	3,58	3,29	2,99	3,31	3,65	3,63
7 jaar fixe	4,03	3,81	3,83	3,96	3,66	3,41	3,72	3,99	4,00
10 jaar fixe	4,41	4,22	4,24	4,36	4,09	3,86	4,15	4,34	4,37
12 jaar fixe	4,58	4,40	4,42	4,54	4,26	4,07	4,35	4,50	4,54
15 jaar fixe	4,72	4,57	4,62	4,73	4,48	4,32	4,59	4,69	4,74
Semi-overheid									
5 jaar fixe	4,13	3,89	3,92	4,06	3,95	3,68	3,96	4,26	4,31
7 jaar fixe	4,56	4,34	4,36	4,49	4,32	4,10	4,40	4,62	4,67
10 jaar fixe	5,03	4,84	4,87	4,99	4,87	4,67	4,92	5,07	5,14
12 jaar fixe	5,38	5,32	.	.	.	.	.	.	.
15 jaar fixe	5,55	5,49	.	.	.	.	.	.	.

¹⁾ Maand- c.q. jaargemiddelden.

²⁾ Met ingang van 14 januari 2002 gebaseerd op de slotkoersen i.p.v. de koersen tot 13.30 uur.

³⁾ Het rekenkundig gemiddelde van het effectief rendement van de vijf staatsleningen met de langste gemiddeld resterende looptijd, gewogen met het uitstaande bedrag van de lening; gemiddeld resterende looptijd in september 2003: 13,0 jaar.

⁴⁾ Laagste en hoogste rentepercentage van gewone hypothecaire leningen, zonder overheidsgarantie van ten hoogste 75% van de executiewaarde, bij eerste afsluiting, op een nieuwbouw eengezinshuis in eigen gebruik, verstrekt door een aantal hypothecaire leningverstrekende instellingen, w.o. hypotheekbanken, algemene en coöperatief georganiseerde banken, bij een rentevaste periode van vijf jaar.

⁵⁾ Bron: Prebon Yamane (Nederland).

Tabel 4.2
Lange rente op buitenlandse markten

	2002	2003								
	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	
	%									
Lange rente ¹⁾										
Australië	5,16	5,18	5,07	5,33	5,28	4,87	5,01	5,43	.	.
België	4,36	4,17	4,00	4,07	4,27	3,95	3,74	4,04	4,22	.
Canada	4,88	5,02	4,93	5,13	4,90	4,50	4,37	4,78	4,96	.
Duitsland	4,30	4,20	4,00	4,00	4,20	3,80	3,60	4,00	4,10	.
Frankrijk	4,79	4,41	4,33	4,55	4,49	3,88	3,93	4,10	4,29	.
Italië	4,55	4,38	4,16	4,18	4,31	4,04	4,13	4,29	.	.
Japan	0,98	0,84	0,83	0,72	0,66	0,58	0,53	0,98	.	.
Nederland	4,36	4,19	3,97	4,01	4,23	3,91	3,72	4,04	4,18	.
Spanje	4,02	3,71	3,45	3,46	3,68	3,34	2,99	3,36	3,53	.
Verenigde Staten	4,73	4,81	4,57	4,71	4,66	4,19	4,35	5,27	5,17	.
Verenigd Koninkrijk	4,57	4,40	4,25	4,33	4,47	4,22	4,11	4,40	4,58	.
Euro-rendement ²⁾										
1 jaar	2,64	2,52	2,28	2,27	2,26	2,04	1,94	.	.	.
2 jaar	2,78	2,64	2,40	2,48	2,49	2,18	2,16	.	.	.
3 jaar	3,04	2,88	2,64	2,77	2,79	2,43	2,47	.	.	.
4 jaar	3,30	3,13	2,89	3,05	3,07	2,68	2,75	.	.	.
5 jaar	3,53	3,36	3,13	3,30	3,32	2,91	3,01	.	.	.
6 jaar	3,75	3,57	3,36	3,52	3,54	3,13	3,24	.	.	.
7 jaar	3,93	3,75	3,56	3,71	3,74	3,33	3,44	.	.	.
8 jaar	4,09	3,91	3,74	3,88	3,90	3,50	3,61	.	.	.
9 jaar	4,22	4,04	3,89	4,02	4,04	3,65	3,76	.	.	.
10 jaar	4,33	4,16	4,02	4,15	4,17	3,78	3,89	.	.	.
11 jaar	4,42	4,25	4,13	4,25	4,27	3,89	4,00	.	.	.
12 jaar	4,50	4,33	4,23	4,34	4,36	3,99	4,10	.	.	.
13 jaar	4,56	4,39	4,31	4,42	4,44	4,08	4,19	.	.	.
14 jaar	4,62	4,45	4,38	4,49	4,51	4,15	4,26	.	.	.
15 jaar	4,66	4,50	4,44	4,53	4,57	4,22	4,33	.	.	.

¹⁾ Bron: OECD.

²⁾ Bron: Eurostat.

Tabel 4.3
Emissies op de Nederlandse kapitaalmarkt via EURONEXT Amsterdam

	2002	2003						
	jaar	jan.–sept.	mei	juni	juli	aug.	sept.	jan.–sept.
<i>mln euro</i>								
Aandelenmarkt								
Openbare emissies	7 219	6 213	347	1 092	894	412	65	6 497
w.v. door:								
financiële instellingen ¹⁾	–	–	–	–	–	–	–	–
beleggingsfondsen	6 041	5 287	347	1 089	872	410	65	6 171
vastgoedfondsen	379	375	–	2	22	1	–	326
overige private sector	798	550	–	–	–	–	–	1
Onderhandse plaatsing	3 100	2 512	20	500	13	8	201	770
w.v. door:								
financiële instellingen ¹⁾	223	223	0	485	0	0	–	485
beleggingsfondsen	114	114	–	–	–	–	–	–
vastgoedfondsen	642	110	–	–	–	–	–	–
overige private sector	2 121	2 064	20	15	13	8	201	285
Totaal aandelen	10 319	8 724	366	1 591	907	420	266	7 267
Obligatiemarkt								
Uitgifte van obligaties	76 379	48 286	8 112	12 678	12 004	326	11 170	74 523
w.v. door:								
overheid	22 950	17 683	3 081	3 520	7 536	–	2 875	30 068
financiële instellingen	46 953	24 974	4 700	7 333	3 782	326	8 245	40 938
w.o. converteerbare obligaties	102	102	–	–	–	–	–	–
overige private sector	6 476	5 630	331	1 826	685	–	50	3 517
w.o. converteerbare obligaties	373	373	–	–	345	–	–	345
buitenland	–	–	–	–	–	–	–	–
Uitgifte van pand-, bank- en spaarbrieven	930	844	98	–	4	45	–	204
Totaal obligaties	77 309	49 130	8 209	12 678	12 008	370	11 170	74 727

¹⁾ Excl. beleggingsfondsen en vastgoedfondsen.

Tabel 4.4
Nominatieve opgave van openbare emissies op de Nederlandse kapitaalmarkt ¹⁾

Datum van inschrijving	DebitEUR	Gemiddelde looptijd	Rentetype	Koers van uitgifte	Emissie-rendement	Totaal gevraagd	Datum van storting
		<i>jaren</i>	<i>%</i>			<i>mln euro</i>	
2003							
Gewone obligaties							
9 sept.	Staat der Nederlanden	2,90	3,0	100,00	2,99	2 875	12 sept.
Euro-obligaties							
4 juli	BNG	3,00	2,51	100,00	.	500	7 juli
7 juli	Schiphol Nederland	10,00	4,38	100,00	.	300	8 juli
25 juli	Rabobank Nederland	3,50	2,63	99,23	2,72	248	29 juli
29 juli	BNG	4,00	2,13	98,77	2,46	49	31 juli
19 aug.	NWB	3,90	3,25	102,39	3,03	102	21 aug.
19 sept.	Essent	0,50	2,22	100,00	2,23	50	19 sept.
Asset Backed Securities							
25 sept.	St. European Mortgage Securities V	37,10	3,44	100,00	.	82	29 sept.
25 sept.	St. European Mortgage Securities V	37,10	2,84	100,00	.	168	29 sept.
25 sept.	St. European Mortgage Securities V	37,10	2,39	100,00	.	5 233	29 sept.
29 sept.	Delphinus 2003-II	88,00	4,23	100,00	.	15	30 sept.
29 sept.	Delphinus 2003-II	88,00	3,38	100,00	.	32	30 sept.
29 sept.	Delphinus 2003-II	88,00	2,78	100,00	.	84	30 sept.
29 sept.	Delphinus 2003-II	88,00	2,37	100,00	.	1 385	30 sept.
Achtergestelde converteerbare obligaties							
11 juli	Koninklijke Numico	7,00	3,00	100,00	.	345	11 juli
Reverse convertible bonds							
14 juli	ING Bank	2,00	11,00	102,00	.	41	11 aug.
30 aug.	NIB Capital Bank	2,00	11,00	100,00	.	10	2 sept.
8 sept.	ING Bank	2,00	9,25	102,00	.	51	29 sept.
12 sept.	ABN-AMRO Bank	2,00	10,13	102,00	.	51	30 sept.
Commercial Paper							
10 juli	Rabobank Nederland	0,15	0,00	.	.	100	10 juli
9 sept.	Rabobank Nederland	0,75	0,00	.	.	50	9 sept.
Overige obligaties							
21 juli	Rabo Securities	3,00	0,00	102,50	.	51	15 aug.
25 aug.	Fortis Finance	8,00	5,48	100,00	.	83	25 aug.
25 aug.	Rabo Securities	6,00	0,00	110,00	.	55	18 sept.
Aandelen							
				<i>euro</i>			
	-			-		-	

¹⁾ Inclusief het deel dat eventueel in het buitenland werd geplaatst.

Effectenbeurs

Tabel 5.1
Koerswaarde en omzet van aandelen op de Euronext Amsterdam

	2003								Trend ¹⁾
	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	
Koerswaarde Officiële Markt (ultimo)	<i>mld euro</i>								%
Delfstoffenwinning	77,1	78,3	76,9	80,7	84,9	81,9	84,7	78,6	-8,4
Industrie									
consumentengoederen	47,1	48,7	50,0	45,6	44,5	47,3	49,4	47,7	-13,9
kapitaalgoederen	27,1	25,1	29,7	30,1	30,1	34,8	41,2	35,9	38,3
basisgoederen	10,6	10,2	11,0	11,4	11,8	13,2	14,3	13,4	-10,8
Bouwnijverheid en installatie	1,9	2,1	2,2	2,2	2,3	2,5	2,5	1,8	-21,6
Transport, opslag en communicatie	27,4	23,7	24,1	24,8	25,8	26,5	27,5	27,7	6,2
Niet-financiële dienstverlening	21,4	21,4	24,1	23,8	25,1	26,9	28,0	26,3	-2,4
Handel	7,3	6,8	8,4	11,0	11,9	11,7	13,6	13,2	-18,5
Banken/financiële dienstverlening	24,6	22,3	25,1	27,2	27,7	28,3	27,0	26,7	42,6
Verzekeraars	55,9	46,4	61,5	56,8	62,2	74,7	73,4	66,3	10,9
Beleggingsfondsen	57,0	56,8	58,7	59,3	61,6	63,1	64,7	62,4	5,6
Vastgoedfondsen	11,8	11,4	11,6	12,2	12,2	12,1	12,1	12,2	0,6
Overige fondsen	15,2	15,3	15,2	13,8	14,1	14,8	15,6	13,1	-15,7
Totaal	384,4	368,5	398,7	399,0	414,1	437,9	453,9	425,1	1,5
Koerswaarde NMAX (ultimo)	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	9,8
Alle genoteerde ondernemingen	384,5	368,6	398,8	399,2	414,2	438,0	454,0	425,3	1,5
Omzet van aandelen ²⁾	33,8	42,6	41,8	43,5	46,5	45,7	39,5	50,3	5,1

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

²⁾ Omzet van aandelen op Euronext Amsterdam via het nieuwe handelssysteem.
Dit handelssysteem is eind oktober 2001 in werking getreden.

Tabel 5.2
Tien grootste stijgers en dalers op de aandelenmarkt, september 2003 ¹⁾

	Stijging ¹⁾	Daling ¹⁾	
	%	%	
Simac Techniek	54,8	Van der Moolen Holding	26,3
Magnus	36,6	ASM International	22,9
Prolion	33,3	ASML Holding	21,6
KLM	33,0	Unit 4 Agresso	15,7
Kon. Nedlloyd	23,2	Bürrmann	15,2
Petroplus International	22,3	Seagull Holding	14,4
DNC De Nederlanden Compagnie	22,2	BE Semiconductor Industries	13,7
Hagemeyer	18,4	Fox Kids Europe	13,5
Rood Testhouse	15,9	Wolters Kluwer	13,1
VersaTel Telecom International	15,6	Priority Telecom	12,7

¹⁾ De procentuele verandering van de individuele herbeleggingsindex.

Tabel 5.3
CBS-indexcijfers voor aandelen, naar bedrijfstak

	Gemiddelden				Ultimo's				Trend ¹⁾
	2003				2003				
	juni	juli	aug.	sept.	juni	juli	aug.	sept.	
	<i>ultimo 1983=100</i>								%
CBS-koersindex									
Consumentengoederenindustrie	683,8	674,8	708,9	725,8	651,9	691,8	722,8	698,1	-14
Kapitaalgoederenindustrie	298,9	316,1	350,3	383,2	288,4	334,2	395,0	343,6	38
Basisgoederenindustrie	274,9	288,3	312,0	326,5	271,4	302,5	328,5	306,1	-11
Bouwnijverheid en installatie	336,4	359,7	368,0	369,5	346,0	367,9	373,9	358,7	4
Transport-, opslag- en communicatie	184,5	188,3	201,1	207,0	189,3	194,5	201,9	203,9	21
Niet-financiële dienstverlening	671,7	682,1	713,1	730,0	661,8	707,6	735,2	688,2	-1
Handel	354,5	351,2	364,2	404,3	349,5	345,0	399,1	386,8	-19
Banken/financiële dienstverlening	445,2	446,1	435,0	431,5	439,7	449,6	422,0	417,3	38
Verzekeraars	522,5	564,9	607,5	605,8	520,3	615,4	599,3	541,6	9
Algemeen	432,8	440,6	460,8	470,7	426,8	453,4	470,7	440,0	3
CBS-herbeleggingsindex									
Consumentengoederenindustrie	1 223,4	1 207,2	1 268,5	1 300,0	1 166,3	1 237,7	1 293,5	1 250,8	-12
Kapitaalgoederenindustrie	469,1	496,2	549,8	601,4	452,6	524,6	620,0	539,3	41
Basisgoederenindustrie	566,9	595,5	646,7	676,8	560,1	627,0	681,0	634,5	-6
Bouwnijverheid en installatie	762,7	815,5	834,3	837,8	784,4	834,1	847,8	813,2	12
Transport-, opslag- en communicatie	318,9	325,7	348,7	359,1	327,3	336,4	350,3	353,7	22
Niet-financiële dienstverlening	1 078,7	1 095,4	1 147,8	1 176,2	1 062,9	1 136,4	1 184,7	1 108,9	2
Handel	607,1	601,6	624,1	693,2	598,7	590,9	684,0	663,5	-17
Banken/financiële dienstverlening	1 172,0	1 174,3	1 167,9	1 166,0	1 157,5	1 183,4	1 140,2	1 127,9	47
Verzekeraars	1 108,7	1 198,8	1 301,0	1 307,7	1 104,1	1 305,8	1 293,6	1 169,1	15
Algemeen	880,1	897,0	945,4	967,9	867,8	926,5	967,8	904,9	7

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar (gebaseerd op ultimo-cijfers).

Tabel 5.4
Totaal rendement op aandelen¹⁾, naar bedrijfstak

	2003									
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	
	%									
Consumentengoederenindustrie	-23,0	-27,4	-25,1	-27,4	-30,8	-26,8	-14,9	-13,2	-11,5	
Kapitaalgoederenindustrie	-51,3	-52,6	-61,4	-52,7	-48,7	-39,3	-14,1	16,0	41,2	
Basisgoederenindustrie	-36,9	-47,7	-52,3	-43,7	-42,0	-37,0	-16,1	-10,9	-6,1	
Bouwnijverheid en installatie	-34,4	-45,8	-39,5	-38,1	-32,9	-31,8	-13,6	-2,7	11,6	
Transport-, opslag- en communicatie	-10,5	-12,2	-15,8	-7,6	1,5	1,2	16,7	9,5	22,3	
Niet-financiële dienstverlening	-40,7	-47,1	-50,1	-39,6	-36,5	-28,9	-5,7	-3,5	1,7	
Handel	-56,5	-77,8	-81,4	-75,4	-62,9	-58,6	-45,6	-37,7	-17,5	
Banken/financiële dienstverlening	-25,2	-24,5	-36,4	-28,4	-16,8	-6,5	22,0	0,5	46,8	
Verzekeraars	-49,6	-53,3	-64,5	-49,6	-50,1	-45,2	-9,9	-14,7	14,8	
Alle aandelen, excl. beleggingsfondsen	-37,7	-42,6	-48,5	-40,4	-37,8	-32,2	-9,5	-7,4	6,6	

¹⁾ Berekend als 12-maands mutatie van de herbeleggingsindex.

Tabel 5.5
CBS-indexcijfers voor aandelen van beleggings- en vastgoedfondsen

	Gemiddelden				Ultimo's				Trend ¹⁾
	2003				2003				
	juni	juli	aug.	sept.	juni	juli	aug.	sept.	
	<i>ultimo 1993=100</i>								%
CBS/MoneyView-koersindex voor beleggingsfondsen									
Algemeen	117,9	119,6	121,3	123,4	118,2	120,6	123,8	120,1	4
Aandelenfondsen	129,6	133,8	137,8	141,9	130,5	136,2	142,5	134,6	6
beleggingen in Nederland	171,2	174,7	184,7	188,9	169,7	181,0	189,6	177,8	5
beleggingen in Europa	172,5	174,5	180,7	186,9	172,0	178,4	186,2	179,3	10
beleggingen in het Verre Oosten	57,0	62,8	66,8	71,3	58,6	63,6	71,4	69,0	7
beleggingen in Noord-Amerika	192,5	198,4	201,7	204,4	194,6	200,6	208,5	194,0	1
beleggingen wereldwijd	128,3	133,2	136,1	140,0	129,7	135,1	140,8	132,2	5
Obligatiefondsen	135,5	134,2	133,4	134,0	135,0	133,7	134,1	134,9	2
gewone obligatiefondsen	102,8	101,6	100,8	101,3	102,2	101,2	101,3	102,2	1
fictief-rendement obligatiefondsen	172,3	171,4	171,1	171,5	172,1	171,0	172,1	172,0	2
Geldmarktfondsen	115,6	115,4	115,1	115,2	115,5	115,5	115,2	115,7	-2
Gemengde fondsen	122,5	122,6	123,4	124,0	122,9	122,8	123,9	122,7	2
CBS/SBV-koersindex voor vastgoedfondsen									
Algemeen	91,0	91,3	91,6	92,0	91,6	91,7	91,7	92,3	2
Direct	89,6	89,4	89,3	89,8	90,1	89,4	89,4	90,3	2
Nederland	117,3	116,6	117,3	116,4	118,9	116,8	116,1	116,3	0
wereldwijd	84,7	84,6	84,4	85,0	85,1	84,6	84,7	85,6	2
Indirect	130,9	134,8	138,6	137,8	131,8	137,9	137,5	136,5	5
CBS/MoneyView-herbeleggingsindex voor beleggingsfondsen									
Algemeen	134,8	137,0	139,0	141,6	135,4	138,1	142,0	137,8	6
Aandelenfondsen	147,2	152,1	156,7	161,5	148,3	154,9	162,2	153,2	8
beleggingen in Nederland	192,6	197,3	208,8	215,1	191,7	204,4	215,9	202,4	8
beleggingen in Europa	188,4	190,8	197,6	204,4	188,0	195,0	203,5	196,0	12
beleggingen in het Verre Oosten	62,4	68,6	73,0	78,0	64,1	69,5	78,1	75,5	8
beleggingen in Noord-Amerika	202,6	208,8	212,3	215,1	204,8	211,1	219,4	204,2	1
beleggingen wereldwijd	147,4	153,1	156,5	160,9	149,1	155,3	161,9	151,9	6
Obligatiefondsen	155,5	154,5	153,6	154,2	155,3	153,9	154,4	155,3	5
gewone obligatiefondsen	156,2	155,1	153,9	154,6	156,0	154,4	154,6	156,0	6
fictief-rendement obligatiefondsen	172,3	171,4	171,2	171,5	172,2	171,0	172,2	172,0	2
Geldmarktfondsen	129,8	129,6	129,3	129,3	129,7	129,7	129,4	129,9	2
Gemengde fondsen	159,8	160,2	161,3	163,4	160,5	160,4	163,2	161,6	5
CBS/SBV-herbeleggingsindex voor vastgoedfondsen									
Algemeen	192,1	192,8	193,7	195,7	193,3	193,5	195,0	196,3	21
Direct	200,5	200,3	200,1	201,4	201,7	200,2	200,7	202,6	23
Nederland	228,4	227,2	230,0	230,0	231,6	227,5	229,4	229,8	10
wereldwijd	194,9	194,9	194,4	195,8	195,9	194,7	195,1	197,2	26
Indirect	170,2	175,3	181,0	186,1	171,5	179,4	185,6	184,3	10

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar (gebaseerd op ultimo-cijfers).

Tabel 5.6
Totaal rendement ¹⁾ van beleggings- en vastgoedfondsen

	2003								
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.
	%								
Beleggingsfondsen									
Algemeen	-24,3	-24,7	-27,0	-20,4	-17,8	-8,8	-0,8	1,0	6,2
Aandelenfondsen	-38,4	-39,2	-42,3	-33,6	-30,9	-18,7	-5,8	-1,8	7,6
beleggingen in Nederland	-39,1	-43,7	-48,4	-40,3	-37,7	-28,2	-10,0	-6,9	8,5
beleggingen in Europa	-38,0	-40,2	-43,8	-33,5	-29,3	-18,4	-5,9	-0,2	11,6
beleggingen in het Verre Oosten	-28,1	-30,2	-37,3	-36,6	-35,1	-21,7	-11,0	1,8	7,9
beleggingen in Noord-Amerika	-38,4	-38,2	-39,2	-30,1	-29,0	-15,1	-3,2	-3,2	1,2
beleggingen wereldwijd	-40,0	-39,8	-42,2	-33,1	-30,6	-17,4	-5,1	-1,8	6,4
Obligatiefondsen	3,5	4,0	4,7	4,9	6,9	7,9	6,8	5,2	4,5
gewone obligatiefondsen	4,2	5,0	5,4	5,7	7,6	8,5	7,4	5,9	5,5
fictief-rendement obligatiefondsen	2,1	2,3	3,4	3,4	5,2	6,6	5,6	4,0	2,4
Geldmarktfondsen	3,1	3,3	3,2	2,9	2,7	2,4	2,4	1,7	2,0
Gemengde fondsen	-12,7	-13,8	-14,8	-10,3	-8,5	-1,5	2,3	2,6	5,4
Vastgoedfondsen									
Algemeen	8,7	5,7	1,0	4,3	4,5	11,9	13,4	14,2	21,4
Direct	11,7	8,3	3,9	8,0	8,2	15,1	15,5	15,5	23,3
Nederland	6,7	3,7	-0,4	3,4	7,5	13,9	8,9	8,1	10,2
wereldwijd	11,8	8,3	3,7	7,8	6,9	14,2	15,9	16,5	26,0
Indirect	-8,6	-10,3	-15,3	-15,6	-14,6	-6,3	0,8	5,2	9,6

¹⁾ Berekend als 12-maands mutatie van de herbeleggingsindex.

Tabel 5.7
Indexcijfers voor aandelen, bijzondere selecties

	Basis	2003								Trend ¹⁾
		febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	
%										
Koersindex										
AEX-index ²⁾	2-1-1983=45,38	266,2	252,6	282,6	280,6	291,6	317,5	329,4	306,8	4
CBS-index voor niet-AEX-fondsen	ultimo 1993=100	177,8	178,3	197,5	208,3	218,9	232,2	249,7	246,9	32
Amsterdam Midkap-index ²⁾	2-1-1983=45,38	253,7	249,4	266,2	279,9	289,4	303,9	324,3	317,9	8
CBS MIT-index	ultimo 1993=100	186,1	175,4	196,9	199,5	203,2	223,9	254,4	232,7	38
CBS MITS-index	ultimo 1993=100	141,6	133,7	169,7	186,1	192,8	236,8	275,9	240,9	86
FTSE Eurotop-100 index ²⁾	29-12-1989=1006,01	1 712,2	1 679,1	1 833,0	1 840,9	1 897,7	1 962,5	1 982,3	1 903,7	6
Herbeleggingsindex										
CBS-index voor niet-AEX-fondsen	ultimo 1993=100	217,4	219,1	244,5	262,6	276,6	293,4	315,8	312,4	37
CBS MIT-index	ultimo 1993=100	215,6	205,6	230,7	233,8	238,2	262,4	298,1	272,7	39
CBS MITS-index	ultimo 1993=100	154,8	146,7	186,2	204,4	211,7	260,0	303,0	264,6	87

1) De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

2) Bron: Euronext Amsterdam.

Tabel 5.8
Indexcijfers van aandelen op buitenlandse markten

	2002							
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.
<i>1995=100</i>								
Australië	144	137	141	147	147	148	153	.
België	144	132	124	138	143	148	149	.
Canada	148	148	143	149	155	158	164	.
Duitsland	108	97	93	103	107	115	121	125
Frankrijk	165	153	146	155	161	169	171	171
Italië	177	170	165	175	181	189	187	189
Japan	61	61	58	57	59	64	69	.
Nederland	155	138	129	140	140	148	151	151
Spanje	222	210	210	226	226	241	246	252
Verenigde Staten	167	154	154	163	171	181	181	181
Verenigd Koninkrijk	100	96	96	102	106	109	108	.
Euro-zone	158	145	140	152	155	164	165	.

Bron: OECD.

Tabel 5.9
Open interest in contracten op de EURONEXT Amsterdam Derivative Markets, ultimo

	2002	2003							
	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.
<i>x 1 000</i>									
Opties									
Aandelenopties	14 826	13 958	14 877	15 612	14 279	15 062	16 025	15 289	15 712
Indexopties	937	908	1 029	1 189	1 068	1 143	1 269	1 194	1 256
Warrants	180	179	176	176	176	176	127	126	125
Valutaopties	14	13	14	15	15	17	17	17	19
Totaal opties	15 957	15 058	16 095	16 992	15 538	16 398	17 437	16 626	17 112
Futures									
Indexfutures	34	39	36	43	43	45	48	47	46
Stockfutures	0	0	0	0	0	0	0	2	2
Valutafutures	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal futures	35	39	36	44	43	46	48	49	48

Bron: EURONEXT Amsterdam.

Tabel 5.10
Omzet in opties op de Euronext Amsterdam Derivative Markets

	2003								
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	jan. t/m aug.
	<i>x 1 000</i>								
Aandelenopties	5 782	4 976	5 733	5 084	4 802	5 249	5 044	4 709	41 379
Indexopties	1 121	1 084	1 651	1 142	1 096	1 260	1 196	981	9 533
Warrants	1	3	4	1	0	49	1	1	60
Valutaopties	7	4	13	4	13	9	6	7	63
Totaal	6 912	6 067	7 401	6 230	5 912	6 567	6 247	5 698	51 034
	<i>mln euro</i>								
Aandelenopties	1 178	1 155	1 401	955	842	845	810	808	7 993
Indexopties	1 987	1 560	2 047	1 468	1 274	1 175	1 229	1 068	11 806
Warrants	0	1	1	0	0	13	0	1	16
Valutaopties	1	1	4	1	4	3	1	1	17
Totaal	3 166	2 716	3 452	2 424	2 120	2 035	2 041	1 878	19 833

Bron: Euronext Amsterdam.

Tabel 5.11
Omzet van futurecontracten op de Euronext Amsterdam Derivative Markets

	2003								2003
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	jan. t/m aug.
	<i>x 1 000</i>								
Indexfutures	407	410	410	437	405	457	445	362	3 332
Stockfutures	0	1	1	1	4	0	6	0	14
Valutafutures	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Totaal	408	411	412	437	408	457	451	363	3 347

Bron: Euronext Amsterdam.

Tabel 5.12
Uitgeoefende optierechten op de Euronext Amsterdam Derivative Markets

	2003								
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	jan. t/m aug.
	<i>x 1 000</i>								
Aandelenopties	722	314	393	1 003	364	285	711	555	4 346
Indexopties	84	46	43	74	34	32	65	33	412
Warrants	0	2	0	0	0	5	1	0	8
Valutaopties	0	0	3	0	0	1	0	0	6
Totaal	807	361	439	1 078	399	323	777	589	4 772
	<i>mln euro</i>								
Aandelenopties	1 550	641	785	1 781	1 031	563	1 545	1 121	9 017
Indexopties	2 997	1 085	1 076	2 215	825	844	1 941	974	11 958
Warrants	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Valutaopties	1	1	35	2	2	11	3	1	57
Totaal	4 549	1 727	1 896	3 998	1 858	1 418	3 489	2 096	21 032

Bron: Euronext Amsterdam.

Tabel 5.13
Nominale waarde en omzet obligaties op EURONEXT Amsterdam

	2003							Trend ¹⁾
	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	
	<i>mln euro</i>							%
Nominale waarde (ultimo)								
Overheid	168,3	160,1	162,7	172,1	174,5	174,5	177,4	7
Financiële instellingen	175,7	180,9	184,5	189,2	190,1	189,4	195,9	26
Overige private sector	34,3	34,4	34,3	35,1	34,5	34,3	32,6	-7
Totaal	378,3	375,4	381,5	396,4	399,1	398,2	404,9	14
Totaal omzet obligaties ²⁾	21,0	18,6	21,8	17,8	18,5	11,9	17,8	97

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

²⁾ Omzet van obligaties op EURONEXT Amsterdam via het nieuwe handelsstelsel.
Dit handelssysteem is eind oktober 2001 in werking getreden.

Tabel 5.14
CBS-indexcijfers voor obligaties

	Gemiddelden				Ultimo's				Trend ¹⁾
	2003				2003				
	juni	juli	aug.	sept.	juni	juli	aug.	sept.	
	<i>ultimo 1983=100</i>								%
CBS-koersindex									
Kort (3 tot 5 jaar)	123,5	122,0	120,4	120,5	122,6	121,0	120,3	121,7	2
Middellang (5 tot 8 jaar)	136,0	132,9	130,5	130,6	134,7	130,7	130,2	132,4	3
Lang (8 tot 10 jaar)	142,4	138,4	136,0	135,8	140,5	135,9	135,7	137,9	3
CBS-herbeleggingsindex									
<i>Staatsleningen</i>									
algemeen	429,9	424,9	422,1	423,2	427,2	421,9	422,0	428,0	6
vaste looptijd	427,2	422,3	419,5	420,6	424,5	419,3	419,4	425,3	6
looptijd 0 tot 3 jaar	356,7	356,3	355,2	356,4	356,5	355,6	355,3	358,1	4
looptijd 3 tot 5 jaar	405,1	402,3	398,7	400,4	403,4	399,8	398,6	405,0	6
looptijd 5 tot 8 jaar	459,4	452,9	447,9	449,4	455,8	448,5	447,4	456,2	7
looptijd 8 jaar en langer	488,3	477,1	474,8	474,5	482,3	471,4	474,4	483,0	8
<i>Financiële instellingen</i>									
gewone obligaties	410,2	407,9	405,1	406,2	409,3	406,0	405,0	409,2	7
achtergestelde obligaties	517,6	512,0	508,1	511,5	514,3	508,7	508,6	517,8	9
<i>Algemeen</i>	429,2	425,2	422,4	423,7	427,1	422,7	422,4	427,9	6
	<i>ultimo 1993=100</i>								
Converteerbare obligaties									
CBS-koersindex converteerbare obligaties	278,9	279,5	278,0	279,7	279,9	278,9	278,6	280,6	10

¹⁾ De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar (gebaseerd op ultimo-cijfers).

Tabel 5.15
Totaal rendement op obligaties 1)

	2003								
	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.
	%								
Staatsleningen									
algemeen	9,35	10,26	10,99	9,93	12,11	10,39	7,66	6,38	6,05
vaste looptijd	9,32	10,24	11,00	9,94	12,13	10,37	7,65	6,39	6,03
looptijd 0 tot 3 jaar	5,59	5,87	6,15	5,63	6,31	5,85	4,83	4,19	4,19
looptijd 3 tot 5 jaar	9,63	10,42	11,10	10,00	11,60	10,22	7,70	6,29	6,13
looptijd 5 tot 8 jaar	12,14	13,50	14,47	13,08	15,70	13,52	9,71	7,89	7,19
looptijd 8 jaar en langer	12,91	14,76	16,09	14,37	18,37	14,89	10,63	8,76	8,01
Financiële instellingen									
gewone obligaties	9,08	9,67	10,03	9,40	11,17	10,32	8,35	6,94	6,51
achtergestelde obligaties	10,54	10,92	11,74	11,18	13,90	12,54	10,59	9,00	9,15
Alle obligaties	9,31	10,03	10,64	9,77	11,84	10,48	8,14	6,75	6,44

1) Berekend als 12-maands mutatie van de herbeleggingsindex.

Tabel 5.16
Beurswaarde van obligaties in de CBS-herbeleggingsindex

	2003								Trend 1)
	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	
	<i>mld euro</i>								%
Staatsleningen									
algemeen	184	186	177	184	188	189	189	195	8
vaste looptijd	184	186	177	184	188	189	189	195	8
looptijd 0 tot 3 jaar	73	73	61	61	62	71	71	75	9
looptijd 3 tot 5 jaar	20	21	24	24	27	29	29	29	-9
looptijd 5 tot 8 jaar	38	38	38	39	39	44	44	45	23
looptijd 8 jaar en langer	52	55	55	59	60	45	45	46	3
Financiële instellingen									
gewone obligaties	78	78	80	82	84	84	83	83	12
achtergestelde obligaties	13	13	13	13	13	12	12	13	6
Alle obligaties	298	300	293	303	309	309	308	315	8

1) De procentuele verandering van de laatste maand t.o.v. dezelfde maand van het voorgaande jaar.

Verzekeraars en pensioenfondsen

Tabel 6.1
Nieuwe individuele levensverzekeringen ¹⁾

	Aantal polissen				Verzekerd kapitaal			
	2003				2003			
	juni	juli	aug.	jan.–aug.	juni	juli	aug.	jan.–aug.
Periodieke premiebetaling	<i>x 1 000</i>				<i>mln euro</i>			
Verzekeringen in geld								
hypotheek	5,5	7,0	5,6	46,1	506,6	652,3	524,2	4 410,0
pensioen uitgesteld	1,8	1,4	1,4	11,8	295,5	307,2	299,2	2 321,3
lijfrente uitgesteld	1,6	1,5	1,2	13,0	77,0	84,4	66,9	624,7
direct ingaande rente	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
levenslang bij overlijden	33,0	32,9	23,7	230,5	155,0	140,4	109,7	1 154,2
spaarverzekering	2,7	3,3	4,0	24,6	94,2	97,6	94,1	692,0
risicoverzekering	13,3	11,9	13,2	96,0	914,0	734,3	734,1	6 184,6
overige verzekeringen	0,0	0,0	0,0	1,2	3,2	2,0	0,8	42,4
totaal	58,0	58,1	49,1	423,3	2 045,6	2 018,1	1 829,1	15 429,2
Verzekeringen in beleggingseenheden								
hypotheek	10,5	11,7	11,7	83,0	948,1	1 096,9	1 114,6	8 428,7
pensioen uitgesteld	3,6	3,6	3,5	26,3	214,3	233,9	207,0	1 986,8
lijfrente uitgesteld	4,3	4,3	3,7	34,1	113,1	121,9	107,9	943,8
direct ingaande rente	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
levenslang bij overlijden	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
spaarverzekering	8,7	9,7	8,7	80,0	256,7	347,1	319,4	2 074,5
risicoverzekering	0,4	0,5	0,4	3,6	20,8	19,5	18,8	171,9
overige verzekeringen	0,2	0,2	0,1	3,8	5,1	2,7	3,3	55,6
totaal	27,8	30,2	28,2	231,7	1 558,0	1 821,9	1 771,1	13 661,4
Premiebetaling ineens								
Verzekeringen in geld								
hypotheek	0,0	0,0	0,0	0,1	0,8	0,8	0,9	6,7
pensioen uitgesteld	0,1	0,2	0,2	1,8	22,6	24,6	19,6	245,9
lijfrente uitgesteld	3,1	3,2	2,5	38,8	164,9	151,0	119,2	1 617,7
direct ingaande rente	4,0	4,7	4,2	44,2	295,3	360,1	325,1	3 447,9
levenslang bij overlijden	0,7	0,6	0,4	4,6	1,9	1,6	0,7	13,9
spaarverzekering	0,3	0,3	0,3	2,8	10,2	12,3	11,9	94,2
risicoverzekering	1,0	1,0	1,0	11,2	49,3	59,3	59,0	694,1
overige verzekeringen	0,0	0,0	0,0	0,0	1,6	0,1	0,1	19,9
totaal	9,2	10,0	8,5	103,5	546,6	609,8	536,6	6 140,3
Verzekeringen in beleggingseenheden								
hypotheek	0,1	0,1	0,1	0,6	3,3	9,1	9,9	65,7
pensioen uitgesteld	0,2	0,2	0,2	1,3	4,4	4,1	4,0	31,8
lijfrente uitgesteld	1,4	1,8	1,4	16,9	18,5	22,0	22,8	214,8
direct ingaande rente	0,0	0,1	0,1	0,6	2,2	3,1	4,5	64,6
levenslang bij overlijden	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
spaarverzekering	0,2	0,3	0,2	2,3	9,4	13,6	9,7	97,9
risicoverzekering	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
overige verzekeringen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
totaal	1,9	2,4	2,0	21,7	37,8	51,8	50,9	474,8
Totale individuele productie	96,9	100,8	87,8	780,2	4 187,9	4 501,6	4 187,7	35 705,9

¹⁾ Deze statistiek komt tot stand in samenwerking met het Centrum voor Verzekeringsstatistiek van het Verbond van Verzekeraars.

Tabel 6.2
Nieuwe individuele levensverzekeringen, premie-inkomsten ¹⁾

	Premie periodiek				Premie ineens			
	2003				2003			
	juni	juli	aug.	jan.–aug.	juni	juli	aug.	jan.–aug.
Periodieke premiebetaling	<i>mln euro</i>							
Verzekeringen in geld								
hypotheek	8,5	11,9	10,1	73,8	4,9	5,9	6,0	42,6
pensioen uitgesteld	4,7	5,0	4,3	36,7	7,6	7,2	7,6	46,6
lijfrente uitgesteld	2,2	2,6	1,7	18,5	1,8	1,5	1,3	14,3
direct ingaande rente	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
levenslang bij overlijden	2,6	2,6	1,9	20,2	0,0	0,0	0,1	0,4
spaarverzekering	2,8	3,5	3,2	24,7	1,4	0,9	0,9	7,7
risicoverzekering	5,4	4,7	3,9	38,2	0,1	0,1	3,0	3,5
overige verzekeringen	0,0	0,0	0,0	1,1	0,0	0,0	0,0	0,2
totaal	26,2	30,3	25,2	213,1	15,9	15,7	18,9	115,3
Verzekeringen in beleggingseenheden								
hypotheek	23,7	27,2	25,7	190,9	13,7	14,7	16,2	111,5
pensioen uitgesteld	7,9	8,5	8,4	66,7	3,7	5,4	5,0	40,7
lijfrente uitgesteld	5,8	5,9	5,0	49,0	3,6	4,1	3,1	33,7
direct ingaande rente	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
levenslang bij overlijden	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
spaarverzekering	8,8	9,7	10,6	89,5	9,7	8,2	15,7	100,8
risicoverzekering	0,4	0,5	0,4	3,1	0,1	0,1	0,1	1,0
overige verzekeringen	0,5	0,4	0,3	4,3	0,3	0,1	0,1	2,1
totaal	47,2	52,3	50,6	404,7	31,2	32,6	40,1	289,7
Premiebetaling ineens								
Verzekeringen in geld								
hypotheek					0,1	0,2	0,1	1,3
pensioen uitgesteld					10,8	16,2	12,6	151,9
lijfrente uitgesteld					81,2	93,6	56,0	929,5
direct ingaande rente					181,2	220,3	181,4	1 999,5
levenslang bij overlijden					1,1	0,9	0,5	15,7
spaarverzekering					6,2	7,9	7,2	66,1
risicoverzekering					3,6	4,5	4,2	37,8
overige verzekeringen					0,6	0,1	0,1	4,7
totaal					284,7	343,6	262,1	3 206,5
Verzekeringen in beleggingseenheden								
hypotheek					1,8	1,9	1,6	15,0
pensioen uitgesteld					2,9	2,0	2,7	23,9
lijfrente uitgesteld					18,0	25,6	19,0	225,2
direct ingaande rente					2,3	2,6	2,9	33,7
levenslang bij overlijden					0,0	0,0	0,0	0,0
spaarverzekering					6,1	10,9	7,2	71,2
risicoverzekering					0,0	0,0	0,0	0,0
overige verzekeringen					0,0	0,0	0,0	0,7
totaal					31,1	43,0	33,4	369,8
Totale individuele productie	73,4	82,6	75,8	617,8	362,9	435,0	354,5	3 981,7

¹⁾ Deze statistiek komt tot stand in samenwerking met het Centrum voor Verzekeringsstatistiek van het Verbond van Verzekeraars.

Tabel 6.3
Nieuw spaarkasinschrijvingen ¹⁾

	Spaarkasovereenkomst				Verzekeringsovereenkomst			
	2003				2003			
	juni	juli	aug.	jan.–aug.	juni	juli	aug.	jan.–aug.
	<i>x 1 000</i>							
Aantal contracten								
Hypotheek	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pensioen uitgesteld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lijfrente uitgesteld	0,1	0,1	0,5	5,6	0,1	0,1	0,5	5,6
Ongeclausuleerd	1,2	2,0	1,3	16,9	1,2	2,0	1,3	16,9
Totaal	1,3	2,1	1,8	22,5	1,3	2,1	1,8	22,5
	<i>mln euro</i>							
Ingeschreven bedrag								
Hypotheek	0,1	0,0	0,0	0,2				
Pensioen uitgesteld	0,0	0,0	0,0	0,0				
Lijfrente uitgesteld	6,2	3,8	12,2	108,7				
Ongeclausuleerd	10,6	16,5	13,1	155,8				
Totaal	16,8	20,4	25,4	264,7				
Storting/premie periodiek								
Hypotheek	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pensioen uitgesteld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lijfrente uitgesteld	0,2	0,1	0,4	3,2	0,0	0,0	0,0	0,4
Ongeclausuleerd	0,6	0,9	0,6	7,9	0,1	0,1	0,0	0,8
Totaal	0,8	1,1	1,0	11,1	0,1	0,2	0,1	1,1
Storting/premie ineens								
Hypotheek	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pensioen uitgesteld	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lijfrente uitgesteld	0,2	0,1	0,1	1,2	0,0	0,0	0,0	0,1
Ongeclausuleerd	0,1	0,1	0,1	0,8	0,0	0,0	0,0	0,1
Totaal	0,3	0,3	0,2	2,1	0,0	0,0	0,0	0,3

¹⁾ Deze statistiek komt tot stand in samenwerking met het Centrum voor Verzekeringsstatistiek van het Verbond van Verzekeraars.

Tabel 6.4
Rendementsmaatstaven levensverzekeraars

	2002				2003								
	okt.	nov.	dec.	jan.	febr.	maart	april	mei	juni	juli	aug.	sept.	okt.
	%												
Rendement u	4,62	4,46	4,36	4,29	4,18	3,98	3,79	3,74	3,72	3,57	3,48	3,57	3,82
Rendement t	4,69	4,52	4,54	4,59	4,55	4,29	4,04	3,90	3,86	3,82	3,77	3,79	3,86
Rendement s	5,49	5,34	5,30	5,30	5,32	5,20	5,08	5,00	5,01	4,99	4,90	4,86	4,91

Bron: Centrum voor Verzekeringsstatistiek CVS.

In de voorgaande 12 maanden

Banken

Banken van grote betekenis in economie okt. '00

Sparen en lenen

In 2001 flink gespaard maart '02
 Voor 5,5 miljard euro in het rood juli '02
 Lage hypotheekrente houdt hypotheekmarkt op peil maart '03
 Spaargeld per huishouden: 24 duizend euro maart '03
 Huishoudens dieper in het rood april '03
 Inleg bedrijfsparen in 2002 nauwelijks veranderd mei '03
 Minder hypotheeklen in eerste kwartaal 2003 juni '03
 Meer hypotheeklen in tweede kwartaal sept. '03

Geldmarkt

Ruime stijging koopkracht werknemers in 2000 mei '02

Amsterdamse Effectenbeurs

Aandelen hard onderuit in tweede kwartaal aug. '02
 Recordverlies op Damrak okt. '02
 Lagere winst in 2001 voor de financiële beurs-NV's okt. '02
 2002 slechtste beursjaar na Tweede Wereldoorlog jan. '03
 Rente op kapitaalmarkt naar laagterecord april '03
 Damrak 15 procent hoger in tweede kwartaal juli '03

Verzekeraars

Lange-termijnontwikkeling en seizoenspatroon in nieuwe levensverzekeringen jan. '02
 Markt voor levensverzekeringen niet gegroeid maart '02
 Verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen in 2001 sept. '02
 Waarde aandelen en obligaties gelijk bij verzekeraars en pensioenfondsen aug. '03

Pensioenfondsen

Negatief resultaat voor pensioenfondsen in 2000 maart '02
 VUT-fondsen staan onder druk door vergrijzing mei '02
 Verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen in 2001 sept. '02
 VUT-fondsen stabiel van omvang mei '03
 Waarde aandelen en obligaties gelijk bij verzekeraars en pensioenfondsen aug. '03

Institutionele beleggers

Waardedaling beleggingsportefeuille beleggingsinstellingen juli '02
 Institutionele beleggingen meer dan 5 procent gestegen juli '02
 Dalende aandelenkoersen zetten institutionele beleggers onder druk aug. '02

Institutionele beleggingen eerste halfjaar 2002 door koersverliezen nauwelijks gestegen okt. '02
 Institutionele beleggers gematigd positief over vastgoed nov. '02
 Slecht jaar voor beleggingsinstellingen juli '03
 Dalende aandelenkoersen zorgen voor afslanking institutionele beleggers aug. '03

Woningbezit

Woningwaarde stijgt fors juni '02
 ING Real Estate nieuwe koploper in Vastgoedmarkttransacties dec. '02
 Vastgoed 1,2 biljoen euro waard jan. '03
 Minder bouwvergunningen voor woningen jan. '03
 Ruim eenderde woningen van corporaties maart '03

Overheidsfinanciën

Rijk komt in 2001 weer tekort okt. '02
 Verkeer, vervoer en welzijn belangrijkste taken van provincies in 2000 nov. '02
 Nieuwe kwartaalreeks belastingcijfers nov. '02
 Overheidsuitgaven voor land-en vaarwegen in 2000 licht gestegen nov. '02
 Rijk en gemeenten grootste geldschietters op gebied van kunst, cultuurbeheer en -verspreiding, sport en recreatie dec. '02
 Hogere opbrengst gemeentelijke heffingen in 2003 febr. '03
 Vaste activa gemeenten driekwart van totale balanswaarde febr. '03
 Stijging opbrengst waterschapshoofden 4 procent in 2003 maart '03
 Overheidssaldo Eurozone nadert kritische grens april '03
 Gemeenten zorgen in 2001 voor EMU-tekort lagere overheden van 0,7 miljard euro april '03
 MKZ-crisis beïnvloedt resultaat PBO's in 2001 april '03
 Investerings waterschappen voor waterkwaliteitsvoorzieningen fors gestegen in 2001 mei '03
 Gemeenten minder afhankelijk van vreemd vermogen juli '03
 Overheid heeft in 2001 meer aan cultuur uitgegeven aug. '03
 Invloed van premies en uitkeringen op het EMU-saldo sept. '03
 Gezondheidszorg, openbaar vervoer en sociale werkvoorziening favoriet bij samenwerking tussen gemeenten sept. '03

Diverse onderwerpen

Heeft de euro in 2001 invloed op de inflatie febr. '02
 De opbouw van de inflatie in januari 2002 maart '02
 Inflatie voelt hoger juni '02
 Waarom voelt de inflatie zo hoog? juli '02
 Prijskaartjes sinds de komst van de euro okt. '02
 Meer geld uit de muur febr. '02
 Netto resultaat beurs-NV's opnieuw sterk gedaald juni '03

Trefwoordenregister

Aandelen, indexcijfers	36	Kapitaalmarktberoep	33
Aandelen, rendementen	36	Kapitaalmarktrente	32
AEX-index	38	Koersindex aandelen	36
Bankbrieven	32	Koersindex obligaties	40
Banken, balans	24	Koerswaarde aandelen	35
Beleggingsfondsen, indexcijfers	37	Krediet, consumptief	26, 27
Beroep op de kapitaalmarkt	34	Levensverzekeringen, nieuwe	42, 43
Besparingen	26	Liquiditeitenmassa	25
Beursindexcijfers	36, 37, 38, 41	M3	25
Beursindexcijfers obligaties	41	Mfi	24
Beurswaarde aandelen	35	Midkap-index	38
Buitenlandse markten	30, 33, 38	Monetair financiële instellingen, balans	24
Cardmaatschappijen	26, 27	Obligatie-emissies	33, 34
CBS/MoneyView index	37	Obligaties, indexcijfers	41
CBS/NIB-index	38	Obligaties, rendementen	32, 41
CBS/SBV-index	38	Onderhandse leningen, rente	32
CBS/Stroeve-index	40	Optiebeurs, omzet	39
CBS/MIT(S)-index	38	Pandbrieven	32, 33
Consumentenprijsindex	22	Persoonlijke leningen	26
Consumptief krediet	26, 27	Polissen levensverzekeringen	42
Daggeldrente	30	Postorderbedrijven	26, 27
Deposito's	24, 26	Prijsindex consumptie	22
Deposito's, rente op Euro-gulden	30	Producentenprijzen	22
Dollarkoers	31	Prolongatierente	30
Effectenbeurs, omzet	35	Promessedisconto	30
Effectief rendement	32	Rendement aandelen	36
Emissies	33, 34	Rendement obligaties	41
Euro-rendement	33	Repo	25
Euribor	30	S-rendement	47
FTSE Eurotop-100 index	38	Spaargelden	26
Financieringsmaatschappijen	26, 27	Spaarkassen, nieuwe inschrijvingen	47
Geldhoeveelheid	25	Spaarrekeningen	26
Geldmarktrente	30	Staatsleningen	32, 41
Goudprijs	31	Studieleningen, rente op	30
Heffingsrente belastingdienst	30	T-rendement	44
Herbeleggingsindex aandelen	36	U-rendement	44
Herbeleggingsindex obligaties	40	Vastgoedfondsen	37
Herbouwkosten van woningen	22	Voorschotrente	30
Hypotheekrente	32	Vreemde valuta	31
Hypotheken	28, 29	Wettelijke rente	30
Invoorderingsrente belastingdienst	30	Wisselkoersen	31

Andere CBS-publicaties

Statistisch Jaarboek

Dit boek bevat cijfers over alle aspecten van de Nederlandse samenleving: bevolking, inkomen, economie, prijzen, financiële markten, milieu en vele andere onderwerpen. Het verschijnt jaarlijks in januari.

Jaarlijks, 569 blz., € 25,-, incl. StatLine cd-rom.

ISSN 0924-2686. Kengetal A-26.

Statistisch bulletin

Het Statistisch bulletin verschijnt wekelijks met de meest recente uitkomsten van alle statistische onderzoeken van het CBS. Het abonnement omvat tevens het maandelijks Conjunctuurbericht. Hierin wordt de actuele stand van zaken in de Nederlandse economie met behulp van korte en krachtige analyses en grafische presentaties getoond.

Wekelijks, ca. 10 blz., € 72,25 per jaar.

ISSN 0166-9680.

De Nederlandse Economie 2002

Met deze publicatie beoogt het CBS op prettig leesbare wijze een breed en samenhangend overzicht te geven van de economie in Nederland. Behalve financieel-economische ontwikkelingen komen ook de arbeidsmarkt, bevolking, welzijn, milieu en regionale onderwerpen aan de orde. Door Nederland te spiegelen aan het buitenland, wordt bovendien de internationale positie van ons land belicht.

Jaarlijks, 236 blz., € 13,90.

ISBN 903573215 4. Kengetal P-19.

Kennis en economie 2002

Met de publicatiereeks *Kennis en economie* presenteert het CBS statistische gegevens over opbouw en benutting van kennis, en brengt deze in verband met economische prestaties. Tal van aspecten op het gebied van onderwijs en onderzoek komen aan bod. De belangrijkste onderwerpen zijn daarbij het menselijk kennispotentieel (inclusief onderwijs), onderzoeksinspanningen (R&D), kennisdiffusie (R&D-uitbesteding, samenwerking) en de resultaten daarvan (innovaties). In de publicatie *Kennis en economie 2002*, de zevende uit de reeks, staan de uitkomsten van de R&D- en innovatie-enquête over 1998–2000 centraal.

Jaarlijks, 285 blz., € 29,20.

ISBN: 903577298 0. Kengetal: K-300.

Nationale Rekeningen 2002

Deze publicatie geeft een compleet overzicht van de stand en de ontwikkeling van onze economie. Bevat gedetailleerde gegevens over de bedrijfstakken, over groepen producten en over ondernemingen, huishoudens en de overheid.

Jaarlijks, 314 blz., € 42,55.

ISBN 903572708 8. Kengetal P-2.

De Nederlandse conjunctuur

Met de in 2000 opgestarte publicatie *De Nederlandse conjunctuur* wordt op basis van de vele CBS-conjunctuurgegevens een gedetailleerd, samenhangend overzicht gegeven van de recente ontwikkelingen in de Nederlandse economie. De samenhang wordt onder andere bereikt door het gebruik van de uitkomsten van de Kwartaalrekeningen, die een systematische beschrijving van de economie geven.

Kwartaal, € 34,85 per jaar.

ISSN 1566-3191. Kengetal: P-104.

Assurantie Jaarboek 2003

Het Assurantie Jaarboek geeft alle statistische informatie die voor de verzekeringsbranche onontbeerlijk is. Verzekeraars, distributie, en de zakelijke-/particuliere markten: demografie, ziekteverzuim, brandschade, sterftekansen, betaalde premies, etc. Het verschijnt jaarlijks in november.

Jaarlijks, 162 blz., € 51,05.

Uitg. Kluwer Bedrijfsinformatie, tel. (0570) 67 33 30.

Teletekst

Conjunctuurinformatie en de meest recente CBS-persberichten staan op pagina 506 en 507 van NOS-Teletekst.

Internet

De CBS-website is te bereiken via <http://www.cbs.nl>. De site bevat statistische kerncijfers over de Nederlandse samenleving. Actuele statistische uitkomsten staan in persberichten die kunnen worden gedownload.

StatLine

StatLine is de gratis elektronische centrale databank van het CBS. In StatLine vindt u statistische informatie in de vorm van tabellen, teksten en grafieken.

Alle resultaten kunt u bekijken, printen of exporteren. StatLine bevat tevens tijdreeksen over vele maatschappelijke en economische onderwerpen, over de regio en de conjunctuur. U kunt StatLine vinden op onze website: <http://www.cbs.nl> of direct via: <http://statline.cbs.nl>.

StatLine op cd-rom

StatLine is tegen geringe kosten ook op cd-rom te bestellen. U kunt StatLine dan op een intranetomgeving plaatsen of gebruiken op een computer zonder internetverbinding.

10 keer per jaar, € 87,65 per jaar, € 10,75 per exemplaar.

Kengetal: A159cd.

De publicaties van het CBS kunnen besteld worden bij de bestelservice van het CBS te Heerlen, fax (045) 570 62 68 of e-mail verkoop@cbs.nl of via de boekhandel.

Alle publicaties zijn ter inzage of kunnen in bruikleen worden verkregen bij de bibliotheek van ons Bureau in beide vestigingen. Tevens is in beide vestigingen een boekwinkel waar alle publicaties tegen contante betaling kunnen worden gekocht.